pogovori

z občani

posebna izdaja 2020

Kolo življenja

Kaj reka ve o tem,
kako potoki žuborijo,
preden se hodijo vanjo
tolažit do morja.

Ljudska modrost

Pogovori z občani
Posebna izdaja
2020

Naslov: **Kolo življenja**
ISSN 2463-8498
Glavna urednica: **Olga Drofenik**
Odgovorna urednica: **Alenka Logar Pleško**
Uredniški odbor: **Olga Drofenik, Nika Gams, Danica Jazbinšek, Dragica Krašovec, Alenka Logar Pleško in Darijan Novak**
Jezikovni pregled: **Danica Jazbinšek, Nina Komparič**
Oblikovanje: **Jelena Jančič Bobbera**
Tisk: **MAPA, d.o.o. Dragomer**
Založnik: **Društvo DVIG univerza za tretje življenjsko obdobje**
Za založnika: **Nika Gams, Dragomer, 2019**
Število tiskanih izvodov: **150**
Izid revije je omogočila: **Občina Log Dragomer**

VSEBINA

Uvodnik dr. Ana Krajnc 4
Niste pozabljeni, za nas ste pomembni, Nika Gams 6
Bogastvo vsakega naroda so ljudje, Alenka Logar Pleško 7

Anton Debeljak / Julka Vahen 8
Tone Požar / Dragica Krašovec 15
Terezija Mavsar / Darijan Novak, Danica Jazbinšek 20
Frančišek Rus / Dragica Krašovec 25
Bernarda Toplak / Jasna Vidakovič 32

Društvo DVIG univerza za tretje življenjsko obdobje 40
Povzetek/summary 41
O spominih v Kolesu življenja Dragica Krašovec 42

Univerza za tretje življenjsko obdobje Log Dragomer nadaljuje svojo vlogo: Povezati prebivalce kraja v trdno skupnost s pomočjo starejših

Tudi letos Univerza za tretje življenjsko obdobje Log Dragomer nadaljuje z zapisi ustne zgodovine devetdesetletnikov prek poglobljenih intervjujev, da jih čas ne prehiti in jih "vzame". Zgodovino pišejo doživetja ljudi, povežejo se v skupna doživetja bližnjih sorodnikov in prijateljev. Čez čas postanejo tradicija in navade nekega kraja.

Poznavanje zgodovine kraja pospeši navezanost ljudi na novo okolje. Nekdanji prebivalci, staroselci, in na novo naseljeni potrebujejo medsebojno povezanost in skupno pripadnost kraju, v katerem živijo. Ko se človek poveže z okoljem, spozna ljudi, navade in tradicijo, postane nova hiša njegov/njen dom, ker se počuti varnega.

Ustna zgodovina devetdesetletnikov nam daje možnosti, da primerjamo življenje nekoč in danes; koliko se je z razvojem življenje izboljšalo. Vsi sogovorniki razen kovačeve hčerke so izhajali s kmetij s številnimi otroki, pa še kovaštvo je bilo samo dopolnilo kmetije. Generacija najstarejših je imela manj otrok (2 ali 3), kot jih je nekoč bilo v izvorni družini (12 do 14). Pripadniki naslednje generacije - vnukov - pozno sklepajo zakonske zveze, družino načrtujejo in odlašajo s prvorojencem, ker strokovna kariera, preživetje, zahtevata veliko znanja in sposobnosti. Današnji mlad človek porabi več desetletij za osebni razvoj.

Industrijsko delo je odtrgalo ljudi od skupnosti. Sedaj jo spet odkrivamo kot temelj naše varnosti (J. Rifkin, Zero, Marginal Cost Society, 2014). Mladi se vračajo k skupnosti, trdni povezavi in solidarnosti med ljudmi. Od tega, kako trdna je posamezna skupnost ljudi v občini, kraju, družini, med prijatelji, sodelavci v podjetju, med ljudmi itd., sta odvisni moč in uspeh te skupnosti. Bolj ko odpoveduje kapitalizem in gre k svojemu koncu, bolj je pomembno, da se ljudje med seboj povezujejo, se enačijo s skupnostjo in doživljajo skupno moč za preživetje in reševanje problemov.

V dnevnem tisku v zadnjem času beremo o primerih solidarnosti med ljudmi, o kateri še pred letom ali dvema ne bi niti sanjali. Dnevni časopis je zabeležil primer kmeta iz male vasi Dolga Poljana na Vipavskem, ki je daroval njivo krompirja vsem, ki bi si ga težko kupili. Sosed ga je podprl, ker je imel traktor, in je na napovedan dan z njim izkopal ves krompir. Povabili so ljudi, da si pridejo po potrebi vzet del ozimnice. Sledila je še pripomba: Če kdo nima možnosti prevoza, naj pokliče, da mu ga dostavimo domov. Samo dan ali dva sta minila, ko je sledil naslednji primer. Žagar iz Velenja prek FB obvešča prebivalce Domžal, nedavno neurje jim je uničilo veliko streh, naj pridejo iskat deske, daroval jih bo za obnovo streh za 20 hiš.

Kako preprosto gre življenje in reševanje problemov, če je med posameznimi ljudmi in skupnostjo stik: zaupanje, solidarnost, spoštovanje človeka na sploh. Darovalca sta mislila na ljudi v stiski, čeprav nikogar ne poznata.

Na opisani poti je tudi Univerza za tretje življenjsko obdobje Log Dragomer. Dovolj zgodaj so odkrili, kako danes vedno več pomeni trdnost skupnosti ljudi na nekem prostoru. Ljudje skupaj lahko rešimo vse probleme. Niti se ne zavedamo, kakšno moč imamo s tem v rokah. Nova tehnologija, pametni telefoni, internet in drugo nas povezuje s celim svetom. Zato moramo vedeti "kdo smo", da se ne bi kot neoblikovana masa, izgubili v svetu raznolikosti.

Univerza za tretje življenjsko obdobje Log Dragomer prebuja in opolnomoči zamolčan in zavržen del prebivalstva – starejše v kraju. Kako naj človek živi v penziji še 30 in več let, ne da bi se sproti izobraževal in dohiteval razvoj. Brez znanja in zavržen na smetišču, brez dejavne starosti lahko postane breme, cokla in uničuje srednjo in mlajšo generacijo. Odpisani upokojenci naj bi se ukvarjali samo še z boleznimi. Predolgo obdobje na smetišču družbe, da bi obstali in ne bi čutili posledic.

Upokojenec išče izobraževanje po svojih potrebah, ne potrebuje več šole, potrebuje nova znanja. Njegovo znanje je v prid družbi, ker podaljša samostojno življenje in z delovanjem doprinese skupnosti. Kdo ima pravico prepovedati upokojencu, da se uči in dela? Človek je rojen za delo, delovanje, kot je ptica za letenje. Brez dejavne starosti izpodkopljemo starejšemu temelje fizičnega in duševnega zdravja. S tem po nepotrebnem bistveno povečamo stroške za zdravstvo. Zakaj bi nekdo umiral v revščini pri mali pokojnini, če bi si dodatno in občasno lahko še kaj zaslužil za svoje preživetje?

Univerza za tretje življenjsko obdobje Log Dragomer spodbuja kot članica vse slovenske mreže za izobraževanje starejših (SUTŽO) učenje v zadnjih treh ali štirih desetletjih življenja. Brez tega nimamo vseživljenjskega izobraževanja, na katerega uradno prisegamo. Spodbuja dejavno starost in ustvarjanje starejših. Zato ima edinstveno vlogo v svoji občini. Naj nam devetdesetletniki pokažejo pot v prihodnost in označijo naša pričakovanja!

Ana Krajnc
Predsednica Slovenske univerze za tretje življenjsko obdobje

Niste pozabljeni, za nas ste pomembni!

sporočamo našim devetdesetletnikom z drugo izdajo Kolesa življenja.

Ko smo se lansko leto odločili, da predstavimo devetdesetletnike iz naše občine, si nismo predstavljali, kako bomo polepšali dneve pripovedovalcem, niti koliko dela smo si naložili, še manj pa smo se zavedali, da s temi zgodbami odkrivamo skrite zaklade. Spoznavamo življenjske zgodbe, polne volje do življenja, dela in tudi ljubezni do naših krajev.

Ob izidu revije Kolo življenja leta 2019 so bili intervjuvanci povabljeni na svečani sprejem k županu, Miranu Stanovniku, ki jim je podelil revijo in kjer sta se srečali najstarejša in najmlajša generacija: pevski zborček vrtca Dragomer je s svojim nastopom in obdaritvijo intervjuvancev poskrbel za še prijetnejše vzdušje. Po pogostitvi je stekel živahen pogovor z devetdesetletniki in njihovimi spremljevalci. Za vse je bil to lep dan, našim devetdesetletnikom pa smo pokazali, da niso pozabljeni in da so za nas pomembni.

Ko prebiram letošnje zgodbe, se zavem, da so imeli naši predniki svoje življenjske načrte, pridobiti izobrazbo, poiskati službo, osnovati družino in izgraditi dom. V to so vložili vse svoje sile in sposobnosti. Vredno spoštovanja! Sedaj, ko v miru uživajo sadove svojega dela in prizadevanj, se spominjajo lepih dogodkov, na hude in težke čase pa ne pozabijo, gledajo nanje dobrohotno, saj so težave bolj ali manj srečno prebrodili. To je tudi najmočnejše sporočilo, ki nam ga dajejo, kot je rekla gospa Terezija Mavsar: “V redu je bilo moje življenje in nič mi ni žal. Zmerom je treba misliti, saj bo bolje.”

Navdušil me je gospod Anton Debeljak, ki kljub častitljivim letom uporablja sodobno tehnologijo. Brez Skypa se s sestro in bratom sploh ne bi videl in pogovarjal. Kakšen napredek! Lahko nam je vzor, da se moramo vsi naučiti uporabljati računalnik. Gospod Anton nam dokazuje, da je to mogoče. Na tečajih, ki jih organiziramo v DVIG-u, se tega lahko naučimo. Potrebno je le malo volje in zaupanja vase.

Tako kot smo lani ugotovili, da nismo še spoznali vseh naših devetdeset letnikov, menimo, da tudi letos nismo še predstavili vseh. Zato tudi letos prosimo vse, ki poznajo, ali pa so sorodniki devetdesetletnice/ devetdesetletnika, ki ga nismo obiskali, da nas, če želite da zapišemo njeno/njegovo zgodbo, obvestite.

Zahvaljujem se vsem, ki ste povedali svoje zgodbe za našo drugo izdajo revije. Prav tako hvala sorodnikom intervjuvancev, ki so pomagali pri organizaciji srečanj in obujanju spominov. Najlepša hvala zapisovalcem zgodb, urejevalcem gradiva in občini, ki je omogočila izdajo revije.

Vsem želim veliko veselja ob branju zapisanih zgodb, morda boste v opisanih dogodkih našli tudi koščke vaših spominov.

Nika Gams

Bogastvo vsakega naroda so njegovi ljudje!

Pred nami je novih pet življenjskih zgodb naših najstarejših sokrajanov in njihovih družin. Tudi njihove življenjske poti niso bile lahke in tudi njih so zaznamovale težke življenjske razmere, pomanjkanje in usodni dogodki med prvo in drugo svetovno vojno in po njej. Pa vendar so bili in ostali delavni in podjetni, predvsem pa optimistični in vedrega duha, kar jim je tudi v najtežjih trenutkih pomagalo prebroditi vse težave.

Prav vsi izhajajo iz velikih družin in prav vsi imajo lepe spomine na svoje starše in svoje sestre in brate, s katerimi so ostali povezani celo svoje življenje. Tople vezi pa jih družijo tudi z otroki in njihovimi družinami, še posebej z vnuki in pravnuki, pa tudi s prijatelji in sosedi. In morda je prav v tem skrivnost njihovega dolgega življenja - tudi v teh letih so namreč, kljub vsem težavam, ki jih zagotovo pestijo, ohranili veliko mero optimizma in življenjske radoživosti. In prav zaradi tega so lahko vzor in navdih tudi vsem nam.

Alenka Logar Pleško

"Vedno je bilo nekaj novega, kar me je gnalo naprej."

Anton Debeljak

Rodil se je 30.marca 1930 v vasi Retje, v občini Loški potok, ki leži na visokem kraškem območju Notranjske, med Ribniško in Loško dolino. V družini, kjer je prišlo na svet kar 14 otrok, je bilo življenje skromno in neprizanesljivo. Sicer prelepa, z gozdovi obdana pokrajina na nadmorski višini med 500 in 900 metri, je v kratkih poletjih nudila bolj malo možnosti za kmetovanje. Ko so otroci odrasli, so se drug za drugim raztepli po svetu in si vsak po svoje poiskali življenjski prostor. Tone danes stanuje v Jordanovem kotu na Logu, kjer sta si z ženo Ivanko v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja zgradila družinsko hišo. Odkar mu je pred petimi leti soproga umrla, živi sam v pritličnem stanovanju, v drugem delu hiše pa si je uredil dom za svojo družino eden izmed dveh sinov, Janko.

Na prvi pogled je Tone suhljat devetdesetletnik, bolj drobne postave, počasnega koraka in malce naglušen, ampak ko se iz njegove redkobesednosti odluščijo najbolj živi spomini, se nam izriše življenjska zgodba skromnega, delavnega in pogumnega moža tiste generacije, ki si je življenjske pogoje ustvarjala s trdim delom, z znanjem in vztrajnostjo. Še vedno je videti čvrst, v dobri miselni in telesni kondiciji, kljub temu, da je imel predlani hude zdravstvene težave, ki bi se lahko končale usodno.

Družina Debeljak, starša iz Retij in štirje odrasli otroci, Tone v ozadju

Ja, tisto poletje je bilo hudo. Šel sem na sprehod kot ponavadi, na Barje, tja do Kostanjevice. Ko sem se vračal, se je nebo stemnilo, pa sem si rekel, deževalo bo, in malo pospešil. Nenadoma se mi je stemnilo pred očmi in sem se zgrudil. Kasneje so mi povedali, da me je videl nekdo, ki je kosil, in da je mimo prišel še en kmet, ki je na srečo imel mobilni telefon, da so lahko poklicali rešilca.

V bolnišnici se je nekaj zapletlo, čeprav sem bil sicer v dobri kondiciji; šlo je za to, na kakšen način mi bodo zamenjali srčno zaklopko, skozi žilo ali s kirurško operacijo. Nekaj časa sem bil celo v komi, a se je na koncu dobro izteklo, tako da sem zdaj spet v redu.

Kako se spominjate svojega otroštva v tako številni družini? Dela na kmetiji veliko, pridelka zaradi skope zemlje malo, otroci pa kar naprej lačni

Oh, saj to ni bila kakšna velika kmetija, bolj kajžarska bajta. Saj smo imeli njivo, pa kravo, mleka je bilo dovolj, pa koruze in krompirja. Tudi prašiča je redila mama, da smo lahko dobili kdaj kakšen kos mesa. Za vse je skrbela mama. Ni bila stroga, kako pa bi lahko bila, pri tolikih otrocih! Ampak ona je vse rihtala. Oče se ni preveč brigal, ni bil ravno družinski človek.

V času vaše mladosti so morali podeželski otroci več pomagati pri domačih opravilih kot danes? Vi ste pa menda ovce pasli?

To je bila vaška skupnost, ki je imela skupnega pastirja. Ta je ob sedmih zjutraj vzel piščal, šel na en konec vasi in začel piskati. Živali, ki so takoj vedele, kaj to pomeni, so se vsule iz domačih hlevov. No, saj to niso bile črede, kakšnih pet, šest živali. Tako sem tudi jaz ob sedmih zvabil vse ovce ven, šel skozi vas, one pa so capljale za mano. Čisto na koncu poti je bila travnata Reber, kjer so se pasle. Celo poletje sem jih pasel. Od jutra do večera sem bil zdoma, južino za s seboj mi je vsak dan pripravila druga gospodinja, tako je bilo dogovorjeno. Ob sedmih zvečer so ovce že čakale, da gredo domov. Ni bilo treba več žvižgati, so kar same našle pot...

Mogoče zveni romantično, ampak Tone ni bil srečen. Bilo mu je pusto, od jutra do večera sam na pašniku, brez družbe vrstnikov. To delo je v vasi veljalo za manjvredno, večinoma so ga opravljali kakšni vaški samotarji, ob katere so se ljudje znali posmehljivo obregati. Očetu je fant zameril, ker je ob tolikih drugih vaških otrocih določil ravno njega. Za tolažbo si je priskrbel pasjega mladička, ampak oče, strog in trd mož, mu ga je odvzel in dal drugam. Tone si je za vse življenje zapomnil njegov stavek:" Pes poje toliko kot človek, nas pa je veliko...«
Se je pa običaj skupinske ovčje paše ohranil še dolgo po vojni in sin Janko pove, da sta z bratom med počitnicami rada hodila v Retje k stari mami. Takrat so imeli stalnega pastirja. Vsak večer so fantini čakali, da so se vračale ovce in se junačili, kdo bo za roge zagrabil največjega ovna in ga čim dlje držal, dokler se ga žival ne bo otresla.
Tone pokaže staro črnobelo fotografijo in opozori na še eno krajevno znamenitost – ostrnice. Kot lahko preberemo v lokalnem glasilu občine Loška dolina, gre za preprost pripomoček za sušenje košnje, izvirno in edinstveno dediščino teh krajev.

Ostrnice so bili odrezani odvečni vrhovi posekanih tanjših smrek, iz katerih so tesarji izdelovali špirovce (nosilni elementi lesenega ostrešja, op.p.) Vrhnji deli teh smrek, sušice, ne bi služili ničemur, kmetje pa so nanje nataknili šope pokošene trave, predvsem deteljo, saj v teh krajih ni bilo kozolcev. Pri nas so na veliko sekali špirovce, zato je bila cela dolina čez poletje polna ostrnic. Danes tega običaja ni več.

Med drugo svetovno vojno, v času italijanske okupacije, je Loška dolina upravno sodila v Ljubljansko pokrajino. Kako ste kot 11, 12 leten fantič doživljali tisti čas

Prek naših krajev so šle vse vojske; prva je bila vojska kraljevine Jugoslavije, potem so prišli Italijani, za njimi pa Nemci in ves čas seveda partizani. Spomladi leta 41 je bilo v našem okraju okrog 2000 Italijanov. Moram reči, da takrat kot otroci nismo doživljali česa hudega, tudi pod Nemci ne; blizu naše hiše so imeli velik kotel

Mladi očka z dvojčkoma v Retjah. V ozadju ostrnice

in so si kuhali, včasih so tudi govorili z našim očetom, ki je znal malo nemško. Kot vojaki pač. Hudo je bilo pa tam, kjer so bile bitke.
Življenje otrok je bilo v domači vasi dokaj mirno, saj je bilo ljudi zelo malo. Moški so bili večinoma v vojni, na eni ali na drugi strani. Kolikor sem jaz vedel, je bilo tako.

Kot se spominja Tone, je vaščane bolj skrbelo, kako se bodo znašli med vojskujočimi se stranmi – okupatorji in domobransko vojsko ter silami odpora. Ljudje so bili včasih zbegani, bali so se vojske, tudi partizanov, ki so jim večkrat pobrali, rekvirirali živež in drugo, vaščane tudi ustrahovali ter se maščevali tistim, ki so jih sumili sodelovanja z okupatorjem. Odločitev mladih fantov, v katero vojsko bodo šli, tako ni bila vedno odvisna od prepričanja, ampak tudi od okoliščin. Tako se je v marsikateri družini zgodilo, tudi v Antonovi, da sta se dva brata znašla na nasprotnih straneh.

V napadu na domobransko postojanko v Grahovem leta 1943, ki ga je vodil Stanko Semič- Daki, je bil med na novo nabranimi rekrutiranci s strani partizanov tudi moj brat Franci, ki še ni imel 20 let. Kot je povedal, fantom niti orožja niso dali, da bi se borili. Potem je bila pa tista huda borba. Fantje so se razbežali, saj brez orožja niti borci niso bili. Cela zmešnjava je bila. Nekaj časa so se skrivali v gozdu, zvečer pa skrivaj prihajali domov. Franci je bil kakšnih 14 dni doma. Medtem so prišli Nemci, jih pozvali, naj se nehajo skrivati in ko so se javili, so jih odpeljali v Ljubljano, kjer so jih pobrali domobranci in uporabili za svoje službe. Tako se je brat Franci znašel med domobranci in delal kot telefonist. Po vojni pa je bil ubit v Kočevskem rogu.

Drugi brat, Jože, je bil pri partizanih, še ne polnoleten je bil Dakijev kurir. Enkrat je prišel domov in ko sva ga s še enim bratom šla pospremit nazaj, ni nič povedal, kako in kaj. Saj tudi ni smel. Padel je nekje na Kureščku.

Takoj po koncu vojne, spomladi 1945, je bilo v vasi čudno, turobno vzdušje. To je bilo takrat, ko so domobrance vodili v Kočevski rog. Ljudje so govorili, da ponoči prihaja sova, pravzaprav čuk, ki s skovikanjem prikliče smrt. Midva z enim izmed bratov sva spala na skednju in okrog sedmih zvečer, ko se je naredila tema, je tisti ptič priletel in sedel na eno izmed lip, ki so rasle vsepovsod po vasi. Tja do polnoči se je oglašal s tistimi turobnimi glasovi in moram reči, da je bilo tako grozljivo, da sva komaj prenašala. Tako hudo nama je bilo, da sva od same žalosti molila Tako je bilo noč za nočjo, menda kar 14 dni.

Ko je bil Tone star 17 let, je začel razmišljati o poklicu. Želel se je izučiti za ključavničarja, zanimalo ga je kovinarstvo, a možnosti za uk v vasi ni bilo. Zato je bila prva želja priti v večji kraj, recimo v Ribnico.

Bilo je poleti, enkrat julija. Očetu si nekaj časa nisem upal reči, da bi se šel rad učit v Ribnico k obrtniku Oražmu, ker nisem vedel, kako bo reagiral. Nazadnje sem se le okorajžil in povedal, kaj bi rad. Saj ni nič komentiral, samo zamomljal je - bom videl. Je pa poznal nekoga, ki je pri tem obrtniku delal in sta se zmenila. Tako sva šla neko soboto z mamo v Ribnico, peš, 17 kilometrov! Takrat sem bil prvič tako dolgo zdoma, prej nisem videl drugega sveta.

Pri Oražmu, ki je izdeloval preprosto grobo telovadno orodje, sem ostal samo eno leto in medtem naredil en letnik obrtne šole. Ta šola ni bila čisto zame, saj smo bili pomešani vsi, od šivilj in krojačev do kovinarjev, vsi smo se učili isto. Imel sem občutek, da se tukaj ne bom veliko naučil. Pa tudi obrtnik nas je znal izkoristiti kar za hlapce, imel je posestvo, tudi živino. Jaz sem se zavedal, da sem že malo pozen z izobraževanjem, saj prej ni bilo možnosti, zato se mi je mudilo naprej. Ampak to ni bilo enostavno. Mladinci, ki so prišli iz vojne, so prevzemali razne politične funkcije, tudi organizacijo mladinskih delovnih brigad. Tako so v Ribnici vse, ki smo bili pri obrtnikih in se nismo redno šolali, hitro pobrali in poslali gradit železniško progo Šamac-Sarajevo. Ni mi bilo čisto prav, ker sem se hotel naprej šolati, pa mi je mladinski sekretar rekel, da se bom lahko šolal takoj, ko se vrnem iz brigade. Ko sem se po dveh mesecih vrnil, sem poiskal tistega sekretarja na komiteju in ga spomnil na njegovo obljubo. Dobil sem neki papir in navodilo, naj se javim v Kamniku tamkajšnjemu mladinskemu komiteju.
V Kamniku da bo velika tovarna, kjer se bom lahko vsega naučil. Ko sem prišel tja, pa sem zagledal eno samo napol prazno gradbišče - velikansko betonsko ploščo, samokolnice in ogromen kup lesa. Sem kar povedal, da tukaj ne mislim biti in odšel domov. Pa sem šel na vlak. Kaj sem takrat mislil, da bom lahko delal, ne vem ...

Medtem ko se je vozil z vlakom iz Kamnika proti Ljubljani, je najbrž premišljeval, kako bo domačim pojasnil svojo odločitev. Mogoče se je tudi zato, da bi malo odložil ta trenutek, odločil obiskati sorodnika, kar se je izkazalo za srečno naključje.

V bolnišnici je bil zaposlen kot kurjač očetov bratranec Janez Kordiš in ravno tisto dopoldne je bil v službi. Pa sva takole sedela na klopi v kurilnici in se pogovarjala kako in kaj. Vstopil je mojster, Kordišev šef, Steklasa se je pisal. Pozanimal se je zame, kaj delam in tako naprej. Mogoče je bila njegova zasluga, da so me potem vzeli za vajenca; bil sem sploh prvi, ki sem se tam lahko učil. Takoj sem se vpisal v poklicno šolo in jo po dveh letih z zaključnim izpitom tudi končal. To je bila res šola, učili so nas ljudje iz prakse, pa tudi teoretične predmete smo imeli, učili smo se celo ruščine.

Zunaj bolnišničnih zgradb, ob Ljubljanici, približno tam, kjer stoji danes Onkološki inštitut, so bile nekoč službe, ki so skrbele za nemoteno delovanje bolnišnice: kurilnica, skladišče premoga in delavnica, v kateri so delali ali popravljali vse, kar je bilo povezano z delovanjem bolnišnice, od vzdrževanja kurilnice do kirurških pripomočkov. V tej delavnici se je Tone tudi praktično usposabljal za svoj bodoči poklic.

Čeprav sta mu poklicno pot prekinili dve leti takrat obveznega služenja v JLA, kjer je med drugim opravil vozniški izpit za osebni avto in tovornjak, so ga po prihodu iz vojske leta 1952 z veseljem sprejeli v redno službo, v tehnično delavnico tedanje ljubljanske bolnišnice. Tam je bilo veliko dela z vzdrževanjem strojev, marsikaj je bilo treba narediti na novo, saj takrat ni bilo mogoče novih delov uvažati iz tujine.

Recimo pralnica. Perice niso imele lahkega dela. Vse tiste velike mokre krpe so morale ožemati na roke. Pa smo mi v delavnici obnovili neko staro centrifugo, da smo jim olajšali delo. Steklasa je bil naš mojster. Delali smo tudi druge stvari, pač po potrebi, celo instrumente, potrebne pri operacijah. To smo vse na roko kovali; tam so bili brusači, pa tisti, ki so kovino kalili, in zdravniki, ki so dajali navodila. Enkrat je prišel do naju s kolegom, ki je delal na stružnici, zdravnik Kočevar in vprašal, če bi se dalo narediti aparaturo za dajanje narkoze. On je aparaturo poznal, a je ni mogel uvoziti iz Amerike. Potrebno je bilo uporabiti pleksi steklo in določiti natančne mere, saj se pri narkozah ni smelo improvizirati. Bili smo povezani z inštitutom za letalstvo v Ljubljani, kjer so take precizne stvari delali. Meritve so vgravirali v stožce iz pleksi stekla, jaz pa sem moral izdelati in sestaviti ogrodje s pomočjo vzorčnega modela, ki ga je priskrbel dr. Kočevar. Delali smo pod vodstvom mojstra Steklase. Bil mi je kot drugi oče. Mi smo si s kolegi tudi sicer vse sami naredili.

V petdesetih, šestdesetih letih prejšnjega stoletja je bilo težko dobiti ali kupiti tehnične pripomočke. Veliko iznajdljivosti, znanja ter inovativnega duha je bil potrebno. Že imeti navadno kolo je bilo v tistem času pravo razkošje. Dragocene so bile sposobnosti in znanja, kot jih je imel Tone. Tudi kasneje, v svoji hiši, se je držal načela, da ni treba kupovati novih stvari, če jih lahko sam popraviš ali celo predelaš.

Ja, res je, vedno je bilo nekaj novega, kar me je gnalo naprej. Iz starega bicikla, nič vrednega, tako rekoč za odpad, sem sestavil novo kolo. Prav vesel sem bil, ko sem pri nekom dobil star gonilnik, brez pedalov, ogrodje sem potem sam naredil, pa še marsikaj drugega. Dva bicikla sem tako sestavil. Pa dva, tri šivalne stroje sem spravil skupaj, zavaril kar je bilo treba, dal prebarvati, tudi pravo barvo je bilo težko dobiti. Danes pa dobiš vse.

Dve leti je delal na Inštitutu Borisa Kidriča, kjer je tudi bilo treba pokazati smisel za inovacije. Ljudje s strojno

tehnični izobrazbo in prakso so bili nepogrešljivi sodelavci inženirjev, snovalcev novih izdelkov.

Tam sem sodeloval pri izdelavi patentiranih inovativnih izdelkov, ki so jih načrtovali inženirji. To so bili kemiki, metalurgi, eden je recimo izdeloval prah za plemenitenje železa. Jaz sem naredil tak poseben kotliček, v katerem so oni lahko te reči „kuhali". Pa še malo sem se s plastiko ukvarjal, da sem jim lahko naredil kak pripomoček.

Na začetku petdesetih je Tone spoznal Ivanko, doma iz Mestinja pri Rogaški Slatini, bila je zaposlena na Inštitutu za fizikalno medicino Medicinske fakultete. Poročila sta se in leta 1959 sta se jima rodila sinova, dvojčka Janko in Zvone. V začetku je bilo težko. Mladi družini so v bolnišnici obljubili izpraznjeno stanovanje na Kodeljevem v Ljubljani in ko so že imeli nekaj opreme in so se hoteli vseliti, jih je prehitel zakon o vračanju premoženja nekdanjim lastnikom. Ti pa so dali stanovanje v najem nekomu drugemu, kot se je takrat reklo „po partizanski liniji". Razočarani niso imeli druge izbire, kot da je žena z otrokoma za nekaj časa odšla k Tonetovim staršem v Loški potok, on pa je ostal v Ljubljani in stanoval na Poljanah v veliki napol prazni sobi brez kuhinje, ki pa jo je s svojo iznajdljivostjo in pridnim delom kmalu preuredil v skromno stanovanje.

V šestdesetih letih je veliko ljudi odšlo na začasno delo v Nemčijo. Predvsem strokovno usposobljeni so za dobro opravljeno delo dobivali dobro plačilo in lahko tudi nekaj prihranili. Tako se je tja odpravil tudi Tone.

Zaposlil sem se v velikem gradbenem podjetju Weiss kot vzdrževalec gradbene opreme in strojev. Tam sem bil skoraj eno leto, ampak kmalu potem, ko sem prišel domov, sem dobil pošto s povabilom, da lahko pridem nazaj, ker so še potrebovali delavce, saj je nekaj tistih z juga odšlo. Pa sem šel še za eno leto. Najbrž so bili zadovoljni z menoj, saj so me vabili, naj se preselim v Nemčijo s celo družino, ampak žena ni bila navdušena, otroka sta bila tik pred začetkom šole in se nisem odločil.

Preden sem se spet zaposlil v bolnišnici, sem šel v Vižmarje delat preizkus iz praktičnega znanja. Nič posebnega ni bilo, saj sem imel veliko izkušenj, ampak hotel sem dobiti potrditev, da po dveh letih v tujini obvladam svoj poklic in si lahko delo tudi izbiram, saj je bilo služb za kvalificirane kadre takrat dovolj. Še isti večer je prišel k meni domov nekdo iz Vižmarij in mi ponudil službo, jaz, ki sem bil že zmenjen v bolnišnici, pa sem rekel, je že prepozno. No, in v bolnišnici, kasneje Kliničnem centru, v tehnični delavnici, sem potem ostal do penzije.

Ko se je vrnil iz Nemčije, si je s prihranki kupil veliko profesionalno stružnico, da bi odprl kovinarsko obrt, kar si je vedno želel. Ko pa ni mogel dobiti ustreznega prostora za delavnico, se je razjezil, prodal stružnico in šel kupit zemljišče za hišo na Logu. Enonadstropna hiša v Jordanovem kotu je rasla postopoma in z veliko dela pridnih rok domačinov, kot je to pri Slovencih v navadi.

Pri hiši smo veliko naredili sami. Z bratom, ki živi v Nemčiji, sva napeljala vso elektriko. Jaz sem delal vodovodno napeljavo, centralno kurjavo. Ni je stvari v hiši, ki je ne bi premikal in urejal.

Kar naprej sem kaj popravljal in spreminjal. Kadar se je kaj pokvarilo, sem že vnaprej vedel, kako in kaj.

Vedno je imel veselje do vsakršne mašinerije – od koles do gospodinjskih, tovarniških in gradbenih strojev. Bil je tudi med prvimi Slovenci po vojni, ki so imeli motor, lambreto in kasneje topolina, še preden se je pojavil znameniti fičko.

Ja, ampak je bil problem, če nisi poznal nikogar na italijanski strani, ker je bil postopek zelo zapleten. Takrat je sicer zadostovalo, da si imel od nekoga pismo z naslovom sorodnika v tujini. Meni je pomagala neka sestrična. Tisti naslov je bil dokaz za carino. Potem je bilo potrebno nekako spraviti devize čez mejo v Italijo. Ko je končno avto z vlakom prispel v Trst, pa sem dobil obvestilo, da ga lahko pridem iskat. To ni bilo črnoborzijanstvo, si pa potreboval veliko poti in papirjev. V glavnem, treba se je bilo znajti.

Eden izmed dokazov, kako zelo je imel rad svoj poklic, je domača delavnica, ki je še vedno polna raznih strojev in pripomočkov. S ponosom pokaže svojo stružnico.

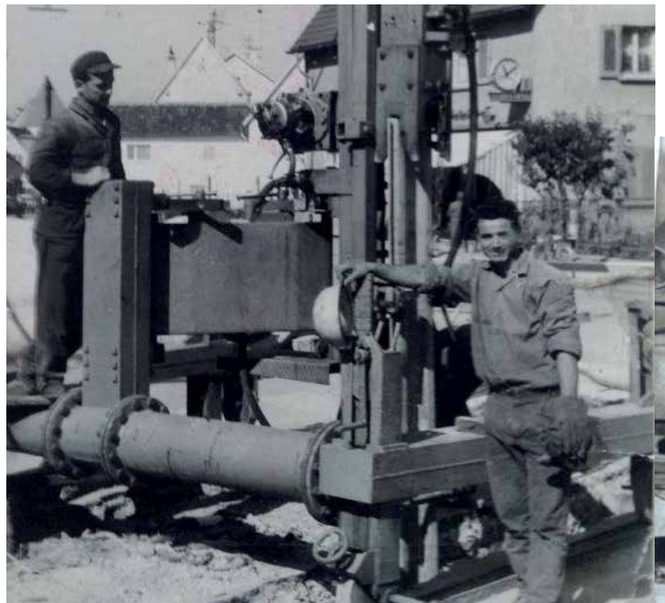
To stružnico sem v glavnem delal sam. Dobil sem odlitke za ogrodje in jih dal v Saturnus, kjer sta bila zaposlena sinova, da so mi jih obdelali. Vse ostalo sem naredil ročno, sam. Še dve leti nazaj sem stružnico uporabljal. Potem imam še vrtalni stroj, orodje za varjenje ...

Tudi Janko potrdi, da je oče izdelal vse, kar je kovinskega v domači hiši: ograje, stopnice, garažna vrata, lotil se je tudi raznih predelav, na primer radiatorja ob kuhinjski klopi, ki ga je razstavil, rebra obrnil za 90 stopinj in na novo zvaril, tako da zdaj nič več ne tiščijo v hrbet tistega, ki sedi na klopi ... Da ne govorimo o dveh starih, zavrženih motorjih, ki ju je z veliko vneme in potrpežljivosti obnovil.

Tone in Ivanka leta 1958, sveže poročena

Na začasnem delu v Nemčiji. Tone na levi, s čepico

V delavnici v podjetju Weiss

Ponosni lastnik topolina

Motorjev sem se lotil takoj, ko sem šel v pokoj, skoraj 30 let je že od takrat. To sta bila včasih krasna stroja, BMW R250, letnik 1955, ampak v precej slabem stanju. Najprej sem enega obnovil za brata, potem pa še drugega, zase. Brat ga ima doma, v Nemčiji, a mu zdaj nič več ne koristi, tako kot tudi meni moj ne … Ne spomnim se, kdaj sem nazadnje sedel nanj. Menda takrat, ko sem ga obnovil.

Včasih sem še hodil tudi kakšne stvari delat po Ljubljani, recimo priključevanje pomivalnih strojev, pa urejanje odtokov. Še do lanskega leta sem kaj postoril. Odkar sem bil predlani operiran na srcu, pa ne morem več. Ampak je že bolje, so rekli zdravniki in da kaj malega bi še lahko delal. Pa bom, kakšno malenkost.

Čeprav so leta prizemljila njegov delovni polet, mu skrajšala vsakdanje poti in upočasnila dneve, je videti, da je s svojim življenjem zadovoljen.

Ne razmišljam kaj dosti o preteklosti. Čeprav smo bili za nekatere stvari prikrajšani, se je dalo živeti. Za nič mi ni žal. Tudi zdaj sem zadovoljen. Zjutraj si naredim zajtrk, okrog devetih grem za celo uro na sprehod, čez nadvoz, do Kostanjevice. V žepu imam telefon, pa tudi Janko skrbi, da se mi ne bi kaj zgodilo. Ko je ura mimo, kar malo prisluškuje, kdaj me bo zaslišal v veži … Snaha Anka nam skuha kosilo, ja, dobro kuha. Popoldne malo počijem, potem pogledam, če je kaj na televiziji, ampak moram povedati, da me prav dosti ne zanima več. Povem vam, da se mi nekatere stvari prav upirajo.

Ko ga spomnim, da vem za njegovo spletno „klepetalnico“ prek SKYPE-a, pa mu oči kar zažarijo od navdušenja.

O, seveda! Ob pol sedmih sedem k računalniku, brat Korle iz Nemčije in sestra Dana iz Starega trga pri Ložu ponavadi že prej kliče in potem v troje klepetamo in si izmenjujemo novice. Celo uro! Kadar je tema posebno zanimiva, pa še več. Saj to je zdaj zastonj! To je dobra stran interneta. Drugače se ne spoznam kaj dosti na računalnik, skype pa znam vklopiti … Smo kar povezani, mi trije. Bratu sem pomagal, ko je gradil hišo v Loškem potoku, tako kot je on prej pomagal meni. Tudi v Nemčijo sem mu šel pomagat. Res se dobro razumeva in s sestro tudi. Radi se slišimo.

Anton Debeljak z Loga se je rodil 30.marca 1930 v vasi Retje v Loškem potoku.

Pogovarjala se je Julka Vahen

Na obnovljenem motorju z vnukom Samom

Tri generacije - Tone, sin Janko, vnuk Samo

“Tako je pač v življenju. Vse enkrat mine. Slabo radi čimprej pozabimo, kar je dobrega, pa nas drži pokonci in nam krajša dni, ko ostanemo sami.”

Tone Požar

Na pragu Ljubljane, ob robu Ljubljanskega barja, kjer močvirne ravnice zaznamuje mozaik travnikov, njiv, jarkov in mejic, se na obeh straneh avtoceste, ki povezuje glavno mesto z morjem, razprostira naselje Lukovica. Na zgornjem koncu , prav pod nekdanjim grajskim poslopjem gradu Lukovec, pa stoji kmetija »Pr Peterc«.

Natanko pred devetdesetimi leti je tam na svet prijokal najstarejši sin Tone. Danes, 22.5.2020 torej praznuje in poleg voščila, ki sem mu ga namenila, sem sklenila, da z njim podoživim teh devet desetletij. Zdravje mu je opešalo, tudi vsi spomini niso več tako živi, kot pred nekaj leti. Vseeno smo zbrani, s skupnimi močmi, izbrskalinekaj podatkov, ki bodo ostali zapisani. Pripovedoval je počasi, precej raztrgano in odločila sem se, da bo zapis v tretji osebi.

Tonetovo otroštvo

Pri hiši je bilo osem otrok, pet bratov in tri sestre. Ena od deklet je umrla pri rosnih dveh letih. Od vseh sta danes še živa samo Tone pa brat Marjan, ki živi v Mengšu.

Tonetov oče se je na kmetijo priženil iz Bresta, kjer je živel do poroke. Mama je bila domačinka na kmetiji, ki kmetijsko dejavnost opravlja še danes, le da so lastniki potomci druge generacije (Tonetov nečak Tomaž Požar).

Otroška leta in mladost je Tone preživel na kmetiji. Kmečkih opravil

Domačija Pr Peterc

nikoli ni zmanjkalo, vedno je bilo dela dovolj za vse, ki so le hoteli poprijeti za delo. Trdega dela je bil vajen.

Osnovno šlo je obiskoval na Brezovici. Po končanem šolanju jih je zatekla vojna. Tistih časov se slabo spominja. Ve le, da lakote na kmetiji ni bilo, bili pa so težki časi za vse in treba je bilo veliko delati.

Kmetija je edina v vasi imela tudi mlatilnico, ki so jo uporabljali tudi drugi kmetje iz bližnje okolice za svoje potrebe.

Poleg hiše (še danes stoji) je bilo korito, kjer je ves čas tekla čista voda. Ponjo so prihajali drugi vaščani, ki so jo potrebovali za gospodinjstva, pri koritu pa so tudi napajali živino. Danes voda ne teče več. Sama pa se tega dobro spominjam in prva leta mojega bivanja na Lukovici sem tudi sama šla tja po vodo, kadar jo je zmanjkalo v vodovodnem sistemu. Tukaj so se v času po vojni pa tja do zgodnjih sedemdesetih let srečevali ljudje iz različnih koncev Dragomerja in Lukovice in si izmenjavali novice iz vsakdanjega življenja in dela. Korito je ljudem omogočalo prostor za družabna srečanja, ki jih je bilo v tistem času malo. Pa tudi virov za pridobitev novih vesti je bilo malo. Ponavadi so bili to cerkev in vaška gostilna, kamor je zahajalo največ vaščanov.

Na kmetiji je bila zbiralnica mleka, kamor so mleko oddajali tudi drugi lastniki krav. Ta je obstojala, precej drugačna in povsem prenovljena, še nekaj let nazaj.

Tone se zaposli in si ustvari družino in dom

Vojaški rok je služil v Nišu in služenje je trajalo celi dve leti. Ko je vojsko odslužil, se je vrnil na kmetijo, a se je kmalu zatem zaposlil v Ljubljani. Delo je nastopil kot skladiščnik v podjetju Veletekstil in tam ostal vse do upokojitve.

Tone na delovnem mestu v trgovini v Nebotičniku

Tone vozniškega izpita ni nikoli opravljal, tako tudi ni imel avtomobila. Moped in kolo sta bili njegovi prevozni sredstvi po domačem kraju in okolici. V službo se je vozil z vlakom, po ukinitvi železniške proge Ljubljana – Vrhnika, leta 1966, pa se je vozil z avtobusom.

Ženo je spoznal na gasilski veselici. Doma je bila iz Notranjih goric, Urbanova Justi. Pisala se je Klemenčič. Po poroki sta živela v najetem stanovanju pri Vižinovih na Lukovici, to je v bližini doma svojih staršev. Rodila sta se jima dva otroka, hči Metka in sin Toni. Žena je bila zaposlena v proizvodnji v ljubljanskem podjetju PAP. Po upokojitvi pa je kar nekaj let varovala male otroke, ki so ostali brez organiziranega varstva.

Poročna slika Toni in Justi

Ker sta otroka hitro odrasla, sta se z ženo odločila za graditev nove stanovanjske hiše, v kateri živi še danes. Gradnja je včasih potekala veliko drugače kot današnje dni. Veliko je bilo ročnega dela, ki je potrebovalo tudi veliko več delavcev. Tako je bila sosedska pomoč nekaj povsem umevnega. Betoniranje plošče, postavitev «cimpra« (ostrešja hiše), prekrivanje je bilo prava vaška veselica. Sodelovalo je veliko krajanov, ki so drug drugemu pomagali pri teh opravilih.

Sploh fantje so se z veseljem udeleževali takih del, po opravljenem delu pa so se pogosto ustavili tudi pri Mostarjevem Radotu (eden od lukovških fantov Tonetove generacije) in ubrano zapeli. Slišalo se jih je daleč naokoli.

Življenje človeku prinese tudi marsikaj, kar je včasih težko razumeti in tudi težko sprejeti.

Tako je najprej izgubil ženo, le nekaj let kasneje pa tudi sina.

Zdaj v hiši z njim živijo snaha Majda in trije vnuki. Pomagajo mu premagovati vsakodnevne težave in nadloge, ki jih prinašata starost in bolezen. Vesel je, da ga razumejo in mu vsakodnevno pomagajo. Dvakrat tedensko pa pride tudi negovalka, ki jim olajša delo.

Hči Metka si je po razočaranju v prvem zakonu ustvarila novo življenje in družino v Babnem polju. Usoda ji ni prizanesla tudi proč od svojih in domačega kraja. Zaradi napredujoče bolezni z očetom in svojimi bližnjimi že dolgo ne more vzdrževati stikov.

Skrb za dom, družino, službo, gradnjo hiše in hišne ljubljence pa niso edino področje, kjer je Tone našel svoje zadovoljstvo. Prijatelji so ga zvabili tudi na različne pohode, tudi v visokogorje. Morda sta ga zanje navdušila brata Frane in Marjan, oba navdušena planinca. Prav Frane je bil med pobudniki tradicionalnega pohoda na Ključ, ki se je več desetletij odvijal v naši občini. Kot pravi Slovenec se Tone lahko pohvali tudi z vzponom na našo najvišjo goro Triglav.

Levo brat Franc, Tone s sinom Tonijem na motorju

Tone s sinom Tonijem

Vižinova hiša na Lukovici, Tonetov dom po poroki

Tone praprošček

S prijatelji na Triglavu

Zidarska dela pri novi hiši

Tone pri gasilcih

Kar šestdeset let je aktiven pri gasilcih. Začel je kot član Gasilskega društva Brezovica, drugo leto januarja (2021) pa bo minilo petdeset let od kar je član domačega društva Dragomer-Lukovica. Še danes je njihov član. Kar 33 let, od leta 1975 do leta 2008, je bil njihov praporščak.

Ne vem, ali je v tem kaj simbolike ali ne, priimek POŽAR napeljuje k preventivi. Tudi ne vem, je naključje ali kaj drugega, da je pri domači hiši kar dvakrat gorelo. Prvič je pogorel hlev, drugič je zagorelo ostrešje hiše. Nekateri vaščani se požarov še dobro spominjajo, čeprav je domačija v celoti obnovljena in ni več videti posledic.

Tonetov sin Toni in hčerka Metka

Toneta pa dobro poznajo tudi nekateri mlajši otroci in tudi malo starejši, ki so danes že mladostniki. Aktiven je bil pri varovanju šolskih poti, predvsem v dragomerškem križišču ob glavni cesti vse od pričetka te akcije. V varovanje najmlajših udeležencev v cestnem prometu se je aktivno vključilo tudi naše gasilsko društvo in tako je dobil nove zadolžitve. Ob vsakem začetku novega šolskega leta je oblekel uniformo in to delo opravljal, dokler mu ga je dopuščalo zdravje.

Z radostjo se spominja teh dni in otrok, ki so ga radi ogovarjali in poklepetali z njim.

Bolezen in spomini

Zdaj je Tone bolan in priklenjen na posteljo.

Dovolj časa ima za obujanje spominov na fantovske dni, ko so še brcali žogo kar na sedanji regionalni cesti, skupaj ušpičili kakšno lumparijo, se zavrteli na okoliških veselicah, udeleževali fantovščin, postavljali šrange in mlaje na svatbah, ima pa tudi spomine na skupne odhode v vojsko (štelenge), srečanja gasilcev pri veselih in žalostnih dogodkih, na delo pri gradnjah mnogih hiš v bližnji okolici, pri prijateljih in znancih in še kaj.

Časi so bili za vse težki, življenje pa je marsikaj še po svoje obrnilo. Toda ljudje so zmogli veliko in zadovoljstva jim ni manjkalo. Veliko dela in mnogo druženj je bilo tudi pri opravljanju kmetijskih opravil. Veliko se je delalo ročno, saj ni bilo pravih tehničnih pripomočkov. Vaščani pa so pogosto s skupnimi močmi opravili delo in si medsebojno omagali.

Spomni se akcij zatiranja koloradskih hroščev kmalu po vojni, ko so cele skupine organizirano pobirale hrošče po njivah in bile za opravljeno delo minimalno nagrajene.

Mnogi doživljaji iz tistih časov, ki jih je doživel, pa so skrivnostno odpotovali kdo ve kam.

Tako je pač v življenju. Vse enkrat mine. Slabo radi čimprej pozabimo, kar je dobrega, pa nas drži pokonci in nam krajša dni, ko ostanemo sami.

Pripovedovanje ga je utrudilo, meni je le polepšal dan. Naj mu bo naklonjenih še veliko prijaznih dni.

Pogovarjala se je Dragica Krašovec

Pripis

Našega sovaščana Toneta Požarja ni več med nami. Ko sem končala zapis najinega pogovora, sem ga obiskala in mu ga prebrala. Ob poslušanju so ga oblile solze sreče.

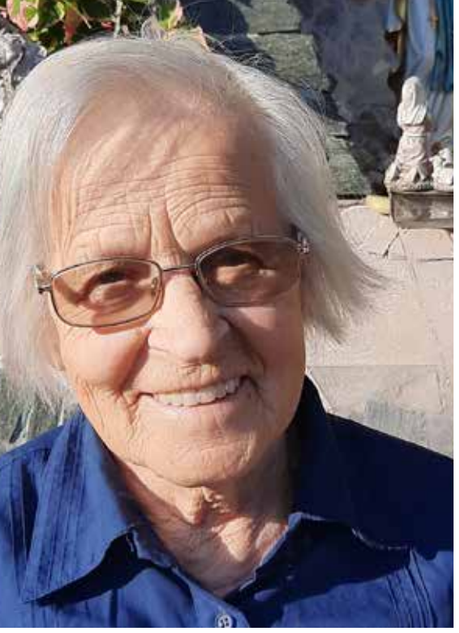
Tone Požar z Lukovce se je rodil na Lukovici 22.5.1930, umrl je 11.6. 2020 doma na Lukovici.

Domači fantje pred odhodom k vojakom, Tone prvi z desne spodaj

Z leve žena Justi, Tone, Tonetov oče, spredaj Tonetova otroka Metka in Toni

“V redu je bilo moje življenje in za nič mi ni žal. Zmerom je treba misliti, saj bo bolje.”

Terezija Mavsar

Po lepi mladosti na zdravem, sončnem Šentjoštu so sledili bridki dnevi vojnih ter povojnih dni, katerim so - nasprotno - sledili dnevi s prijetnimi, celo srečnimi dogodki v Dragomerju, kamor se je daljnega leta 1955 iz Šentjošta primožila 26 letna Terezija Grdadolnik na domačijo Mavsarjevih, po domače Pr Kobalič. Tu je živela mnoga leta z možem in s tremi otroki, dokler ni potrebovala pomoči svoje hčerke Rezke. Nakar se je preselila v novo hišo, kjer živi z njo ter z vnukoma in pravnukoma.

Terezija Mavsar je mama trem otrokom, od katerih enega ni več, petim vnukom in kmalu bo prababica šestim pravnukom. Hči Rezka ji je v veliko oporo sedaj, ko jo moči zapuščajo. V oporo ji je bila tudi ob našem razgovoru z izpraševalcem, ker jo je bilo treba na kaj tudi spomniti.

Poroka leta 1955 je bila prav nekaj posebnega. Na njej so igrali še originalni Čuki. Trajala je cele tri dni, a le podnevi. Naokoli so se vozili na vozu s konjsko vprego, jedli in se veselili ter se nadvse zabavali. *Da, tega se mirna, ljubezniva 91. letnica še kako dobro spominja!*

Terezija s prvo pravnukinjo in tremi prababicami

Terezija in mož Janez, v ozadju Milka Erbežnik

Rojena sem bila v Šentjoštu, kamor se danes le še peljemo. Nihče ne hodi peš, kot je hodila moja mama k meni na obisk v Dragomer vse od Šentjošta. Ali moj mož s kolesom tja gor. V družini je bilo vse v redu. Sploh, ko smo bili še otroci. Dokaj velika, urejena, nerevna družina je lahko vse prehranila z dvanajstimi otroki vred. Pri Snopkovih, naši manj imoviti žlahti, pa je bilo 14 otrok.

To je bilo veselje, ko smo se zbrali pod kozolcem vsi skupaj. Igrali smo se, a brez igrač, ker jih pač ni bilo. Punčke so bile seveda iz cunj. Naša mama je veliko pomagala svoji sestri Snopkovi, tega se zelo spominjam. Jaz sem bila osma po vrsti. Naš oče je bil 25 let starejši od mame in pisali smo se Grdadolnik. Od 12 otrok smo živi trije. Trije od bratov so umrli v Kočevskem Rogu, kjer je umrlo tudi pet bratrancev od štirinajstih v povojnih pobojih. Eden od bratov je po vojni uspel preko Koroške priti v Ameriko in se je tam v Ohiju poročil s Slovenko. Sta oba že pokojna.

En drugi brat živi v Logatcu. Najmlajša je ostala na kmetiji. En bratec je umrl, še čisto majhen. Ena od sester je živela na Drenovem Griču. Tako smo živi še trije. Naša žlahta v Dragomerju so bili Jesenovčevi. Ata zborovodje Jožeta Jesenovca, slikarke Milke Erbežnik ... se je priženil v Dragomer s Šentjošta. Ta je bil pravi veseljak!

Najzgodnejši spomini, spomini na šolo

Igre pod kozolcem s sosedovimi! Ta del življenja mi je bil najlepši in se ga najraje spominjam. Naredila sem celo osnovno šolo, kjer so nas še pretepali, z leseno puščico. Se še dobro spomnim, da sem jih tudi jaz dobila enkrat z ravnilom po roki, ker nisem hotela nečesa narediti. Učiteljica, ki me je z ravnilom, je bila v redu, a zelo stroga. Največ so nas naučili tisti, ki so bili strogi. Fantje so si dali kak zvezek pod hlače, da ni preveč bolelo! Tudi mojega moža so še tepli.

Najlepša doživetja v mladosti

Mogoče to, da je bil vsako leto rojen kak bratec ali sestrica. Pa igre pod kozolcem. Pa da je mama kar velikokrat nesla hrano Snopkovim, sestri, materi kar štirinajstim otrokom! Lepe spomine imam tudi na svoje služenje od 17.tega do 24.tega leta. Starši so se dogovorili s stricem in sem šla služit, delala sem na polju, v hiši in v štali. Po sedmih letih sem zaslužila za en star bicikl, kar mi je bilo tok v redu! Nato sem bila nekaj časa doma, nakar sem se poročila v Dragomer.

Kako je izgledalo kosilo, večerja s tolikimi otroki

Ko se je nagnetlo toliko otrok okoli mize, je bila skleda na sredini hitro prazna. Eden od bratov ni hotel jesti »soka«, močnika, pa je šel ležat na peč. Mi se na to nismo ozirali, da je on kar ležal. Običajna hrana pa so bili žganci, štruklji. Žganci so bili tako zabeljeni, da so kar plavali in lakote nismo poznali.

Poroka, spredaj na tleh godci Čuki

Pridelava hrane

Krompirja je bilo veliko, čisto polhen voz. In kar je bilo ostalega, vsega je bilo dosti. Je bilo 30 ha zemlje. Sin najmlajše sestre, ki je ostala doma, ima sedaj na tem domu tudi žago. Njen mož je bil prav fejst in je naredil pozimi na tisoče grabelj. Tu, v Dragomerju, pa smo imeli 2 konja, 3 krave. Tudi ni bilo lakote.

Spomini na praznike

Včasih so bili cerkveni prazniki prav strogi. Takrat se na njivi ni smelo delati, smo šli k maši, a ne vsi naenkrat, ker ni bilo čevljev za vse. (Se ob tem veselo zasmeji.) Do cerkve je bilo pol ure hoda, pa pol ure nazaj … v nedeljo popoldne pa smo imeli še nauk.

Spanje

Spali smo kar skupaj, ni bilo dovolj postelj. Povprek, en z nogami drugemu ob glavi. A se mi zdi takšno življenje danes čisto v redu, če si le navajen skromnosti in revščine. Zaradi tega se nismo sekirali. Danes ne gre vse v pravo smer, če pogledaš naokol, tehniko, telefone … Se mi zdi, da je bilo bolje prej, ko je bilo bolj skromno. Sploh, ko vidiš, da ni nikoli zadosti.

Stari starši, odnosi med generacijami

Moj stari oče je dejal, ko je že ležal, svojemu najmlajšemu vnučku: »Ti boš pa šel z menoj na pogreb.« In res je šel, dečko je umrl kmalu za njim. Ta polletni bratec je bil edini, ki je kot otrok umrl. Živeli pa smo vsi skupaj: stari starši, starši, otroci. Včasih je bilo prav fejst takšno življenje, včasih pa tudi ne. Smo pa s sosedi sodelovali. Če so bili nekateri bogatejši, so dajali delo revnejšim. Kdor je imel veliko otrok, je šel delat za zaslužek na eno veliko kmetijo. Če tako pogledam, so se ti običaji danes izgubili.

Hči Rezka misli enako, čeprav je današnja, ne včerajšnja generacija. Ne samo, ker se tako laže preživi, s tem se izgubi strah pred starostjo – vedno veš, da bo nekdo vskočil in pomagal.

V več generacijskih družinah se lahko naslonimo en na drugega; danes nekateri starši še otrok ne vzamejo s seboj na pogreb svojih staršev, pa otroci nimajo nobene izkušnje s smrtjo. Življenje skupaj in stare in mlade bogati.

Ja, veliko tega zelo lepo piše v knjigi Dediščina župnije Šentjošt.
Materinemu mnenju se pridružuje hči Rezka, ki mora hoditi v službo, namesto da bi mirkala vnuke. Tako pa otroke vzgaja vrtec, šola, ki izgleda, da vzgaja za tekoči trak in potrošništvo, stare ljudi pa kar v dom, ker srednja generacija dela po službah.

Mi je žal, da sem kar precej sama. Rada vem, da pridejo vsi domov, da so doma. A sem tudi jaz morala včasih v službo.

Služba, delo

Najprej sem delala v Lesnini, nato pa nekaj let v Zavarovalnici Triglav. K zaposlitvi mi je pomagala dragomerška sorodnica Tončka Bravhar. Se velikokrat na to spomnim. Pri 47ih letih sem naredila izpit za avto in imela 2 x fička in veliko sem vozila. Po upokojitvi - imela sem 20 let delovne dobe, 7 let, ko sem služila, pa še 13 let v pravih službah – sem precej klekljala kot tudi moja mama, ona le pozimi. Izdelke sem razdala za darila in malo tudi zaslužila. Veliko je bilo dela tudi na naši dragomerški kmetiji. Imeli smo konje in krave, nikoli ni zmanjkalo dela in kljub tragičnim dogodkom po vojni sem imela srečno in zadovoljno življenje. Spomnim se, da sem vozila voz kar povprek preko grabnov, da se je treslo na vozu. Pa naj je bil to pobrani krompir z njive ali kaj drugega.

Družina

Naš oče jih je imel 43, ko se je poročil z našo mamo, ki jih je imela 18. Mama je bila pripravna za delo, za vzgojo in še za pomoč bolj revni sestri. Ena od nas, sester je šla k naši teti Mici, ki ni imela otrok. Tam je veliko brala in šla naprej v šole. To ni bilo ne prav, ne dobro za nas ostale. Smo bili jezni zaradi tega, ker je bila gor vzeta (privilegirana). No, pri nas je k sreči umrl le en otrok, v nekaterih družinah pa kar polovica!
Moja mama je bila doma z ne bolj revne kmetije v Lavrovcu, kamor smo mi, vnuki, radi hodili. Tam smo se prav fejst imeli! Na svoja mlada leta imam res lepe spomine.

Vojni, povojni čas – kruti časi

V povojnih pobojih v Kočevskem Rogu sem izgubila 3 brate in 5 bratrancev Snopkovih. Po vojni so jih kar pobrali in so morali it. Ne morem se vsega spomniti, ker so to težke zgodbe. Pobrali so same mlade fante od 17 do 20 let tam gori na Šentjoštu in jih nismo več videli. So vse poklali. Naš oče je umrl po vojni in je vse to še doživel. *Tako da na Šentjoštu 8 do 10 let po vojni ni bilo otrok (jo dopolni hči).*

Nam je med vojno pogorela štala, od naše hiše pa so ostali le zidovi. Pobrali so tudi očete prav majhnih otrok – bila je prava morija.

Kako gledam danes na te dogodke

Ne vem, kaj bi rekla. Italijani, tuja vojska, ki so šli mimo, so bili kar v redu, so nam dajali kakšna darilca, so bili prav prijazni. Ko pa so prišli partizani, pa je bilo prav grozno. Za nas na Šentjoštu so bili to kruti časi.

Če smo se iz tega kaj naučili, ko je od tega dobrih 70 let? Vidim, da mladih ta čas čisto nič ne zanima. Takrat pa so umirali tam gori mladi, kak izobraženec, duhovščina. Kot da je bila novim časom napoti vera. Pa se vidi, na čem je zrasel povojni komunizem. Je hotel uničiti družino, razbit dotedanje navade, vrednote. Hvala bogu, da gre življenje naprej. Do moje poroke se je že nekako pozabilo. Tudi brat v Ameriki se je znal veseliti. Je igral na harmoniko, veliko veselja je bilo, ko so prišli Avseniki tja na obisk! Pa na naše čipke so tam veliko dali. In vseh obiskov Slovencev so se zelo veselili.

Pa še o Dragomerju …

Moževa hiša, Dragomer štev. 3, je ena najstarejših. Starejše so Rusova ob Ljubljanski, ki je imela štev. 1, in je stala na mestu današnje Fridlove. Mežnarija je bila štev. 2, stara je bila še Vrhovčeva, Kobalova …

Tam pred Rusovo gostilno, ki je danes ni več, je bilo korito z živo vodo. Tu so napajali konje, za početek konj pa je služila stavba, kjer je današnja Siciliana. Voda je izginila, ko so zgradili hišo namesto Rusove, kjer je bila gostilna. Menda je tekla po lesenih ceveh do korita. Naša hiša ima več kot 300 let. Rimska cesta je šla od Rusove proti Biobrazdi, naprej proti pokopališču, pod

Domača hiša v Šentjoštu

Terezija na služenju po drugi svetovni vojni pri družini Piškovec: z leve spredaj mama Marijana, ata Jože, Marija z možem Francem Jerebom, Ludvik Jesenovec (Cvekov), zadaj z leve Terezija, Anica, Peter Pišek iz Žažarja in Franca

Terezijina starša: Matičkov Matija in Frančiška Grdadolnik, 1941

našo hišo zavila navzdol mimo Kobala in Kavčnika v grapo proti barju pa naprej.

Hči dopolni z zanimivim podatkom, da so pri popisu rodovnika videli, da je v njihovi hiši l. 1699 živel neki Juri Frbantsitsm. Ona sama se je poročila z Vrbančičem z Brezovice, tako da je po mnogih letih na istem naslovu isti priimek, vnuku pa je ime Jure. Hiša štev. 3 ni bila v zgodovini vseskozi naseljena, kar manjka podatkov, je bilo mogoče zaradi požara.

Po poroki je en cajt izgledalo tako tako, saj je bil tast, sicer dober človek, precej nemaren, je čikal, a je bilo nato kar v redu. V tej stari hiši štev. 3 so bili rojeni najstarejši sin Peter, ki tudi živi v Dragomerju, sin Janez, ki je žal pokojni, pa hči Rezka.

Nesreča ne počiva, sin Janez je imel možgansko krvavitev in je ostal invalid. Bil je deloven in rad je fotografiral. Zaradi svojega zdravja je nekaj časa živel v Dornavi pri Ptuju, kjer je bilo v redu, nato pa v groznem Hrastovcu. To je bila težka! Po preselitvi sem na Vrhniko ter na Škofljico je bilo lažje, proti prej super. Na Štajersko smo ga pogosto hodili obiskovat z avtobusom, saj fička še nismo imeli. Kasneje smo ga kupili. Hči Rezka je prav jokala, če je nismo hoteli vzeti s seboj. No, pa smo jo vzeli. Je bilo v redu, da smo imeli fička, celo 2 x! Veliko sem vozila.

Če sem bila stroga mama

No, ne vem, enkrat smo Petra natepli, ko je bil v 3. ali v 4. Po šoli ga ni bilo domov. Se je nekaj potepal s sošolci. Smo ga šli iskat. Čez mnogo časa je povedal, da je še z drugima dvema ustanovil svojo državo, ki je imela vsega 5 državljanov!

Načrti, plani za v prihodnje

Ja, en cilj imam. To, da pridejo vsi domov k meni, da se zberemo. Mož mi je umrl leta 1994, ko sem bila stara 63 let, in sedaj mi je to, da pridejo, največja želja. In takrat se najbolj razveselim. To mi je najbolj všeč.

Drugače pa se mi zdi, da mi ni prav nič hudega. Se dobro držim, še dobro in veliko jem. Sem pa bila 2 x operirana, prvič l. 1985 na srcu in operacija je trajala 8 ur. Je bilo hudo in ne vem ali sem res videla ali se mi je sanjalo, da vidim dolg tunel s svetlobo na koncu. Drugič pa sem bila operirana pri svojih 85ih letih. No, ta tunel je bil menda drugič.

Se pa dobro držim in z drugimi boleznimi sem dobro speljala. Ker vse se prenese, če si pripravljen prenesti. Ja, tako je, obupat ne smeš, zmerom mislit, da bo bolje. Za nič mi ni žal.

Tudi k maši ne grem več. Poslušam po radiu, rada poslušam radio Ognjišče. Odkar mi je bilo slabo v cerkvi, si tja ne upam. Nič je ne pogrešam. Pa pri mojih letih je dobro, da je tako. Ko pa pride, pa greš.

Terezija Mavsar iz Dragomerja je bila rojena 15. 9. 1929 v Šentjoštu.

Pogovarjal se je Darijan Novak, pogovor je zapisala Danica Jazbinšek

300 let stara domačija s hišno številko 3, slikana julija 2020

Ob nečakovi prvi maši: od leve zet Janez, Terezija, hči Rezka, novomašnik Peter, vnukinja Katarina, spredaj sin Janez

"To so bili za vse težki časi."

František Rus

Družina in moje otroštvo

František Rus, v glavnem ga kličejo France, je bil rojen 2. 4. 1930 na Logu. Oče je prav tako z Loga, torej domačin, mama pa je bila iz Vnanjih Goric, po domače se je pri hiši reklo pri Marinkovih. Tudi Rusova hiša ima domače ime, in sicer se ji reče Pri Gromu.

Družina in moje otroštvo

Od nekdaj se je tu kmetovalo in tradicijo kmetovanja nadaljujejo Francetovi potomci. Zdaj je gospodar sin Franci, vse pa se odvija tako, da ga bo nasledila njegova hči, torej Francetova vnukinja.

Pri hiši nas je bilo 11 otrok. Poleg mene še bratje Slavko, Stanko, Jože, Tone, Ivan in sestre Francka, Tončka, Lojzka, Ivanka in Mici. Kmetija je sodila med večje v tem kraju, po mojem je bila takrat na Logu večja le kmetija pri Škandru, morda še kakšna druga, težko zdaj rečem.

Osnovno šolo sem obiskoval na Logu, v stavbi, kjer je nazadnje deloval vrtec, vaščani pa jo še vedno imenujemo loška šola. Poučevala sta nas en učitelj in ena učiteljica. Za učitelja lahko rečem, da je bil dober. Učiteljica pa je bila ena živčna ženska. Spomnim se, kako sem, menda v drugem ali je bilo v prvem razredu, soseda spraševal za eno črko. Vzela je meter in prišla do mene ter me tako udarila z njim, da mi je prebila glavo in sem bil ves krvav. Oče me je odpeljal k zdravniku na Dobrovo, da me je oskrbel. Oglasil se je tudi v šoli in učiteljica je kmalu izgubila službo.

Otroci smo v otroških letih počeli tudi razne vragolije. Mene je še posebej mikala frača. Rezal sem gumo in napenjal fračo. Oče me je samo po strani pogledal in vedel sem, koliko je ura. V zimskem času smo tudi smučali. Začeli smo tu v bližini, že če smo šli v Jordanov kot, je bilo to za nas posebno doživetje. Pa smo se hitro privadili tudi tam. Na kmetiji je bilo vedno prvo delo. Tudi ko je sin odraščal in je želel brcati žogo, sem mu prav tako rekel, da ima delo prednost. Nikoli več ni žoge niti omenjal.

Čas vojne nas je za vedno zaznamoval

Med vojno smo ponoči spali na štali. Skrivali smo se v senu, ker so ponoči hodili in vse preiskali. Teh obiskov smo se bali. Naredili smo si nekakšne rove in se v njih poskrili. Podnevi smo s konji hodili tudi

Rusova domačija poimenovana »Pri Gromu«, okoli 1947

S staršema in sestro na Koroškem, 1945

na kmetijo Rihtar, za Kušlanovim gradom na Plešivici. Enkrat nismo šli. Mislim, da je bilo to leta 1942. Takrat so prišli k nam in nam vse pobrali. Vzeli so nam dva konja, krave, telice, pravzaprav so odpeljali vse razen ene krave in ene telice. V zameno smo dobili karte,

Brat Slavko je bil pri domobrancih. Takoj po koncu vojne smo oče, mama, starejši sestri in jaz zaradi strahu, da bi se nam kaj zgodilo in zaradi propagande tistega časa,zapustili dom in odšli z vozom, konjsko vprego in najnujnejšo opremo za bivanje. Najprej smo bili v Dravljah pri eni hiši. Po namigu sosede, da je bivanje tam, kjer smo se ustavili, zaradi politične usmerjenosti lastnikov lahko nevarno, smo se preselili k sosedom. Le malo potem pa je prišlo opozorilo, da bivanje tudi pri novem lastniku ni več varno in odpravili smo se naprej čez mejni prehod Ljubelj na Koroško.

Mlajši otroci so ostali doma na kmetiji, kjer je zanje skrbela teta.

Na Koroškem smo bili 14 dni. Potem se je pri nas oglasil Frjankarjev z Loga. Bil je partizan in prišel je z obvestilom, naj se hitro vrnemo domov, da ne bomo vsega izgubili. Po posvetovanju z očetom smo se mama, ena od sester in jaz vrnili domov. Še mladoleten sem ostal na kmetiji in se lotil gospodarjenja. Starejša sestra je ostala pri očetu na Koroškem. Med vračanjem so nas zaustavili v Tržiču in nam pobrali kar veliko stvari. Vzeli so nam tudi najboljšega konja in ga zamenjali z nekim kljusetom. Videl sem, kam so ga privezali, zato sem ga skušal zamenjati. A so opazili in ga še enkrat odpeljali.

Brata, ki je bil pri domobrancih, so ujeli in odpeljali v Kranj. Nikoli nismo izvedeli, kaj natančno se je z njim zgodilo. Domnevamo, da so ga skupaj z mnogimi odpeljali na Kočevsko in tam usmrtili.

Oče se je na Koroškem zaposlil v mizarski delavnici. Potem je šel iz Avstrije direktno v Ameriko. Veze je uredila neka ženska, tako da je varno prispel tja. Ustalil se je v Clevelandu, kjer je bilo še veliko drugih Slovencev in začel praktično iz nič. Sledili so mu še drugi bratje, mama in sestre. Leta 1955 sta najprej šla za očetom Stanko in Tončka, leta 1957 so šli mama, Lojzka, Jože in Tone, kasneje še Ivanka in Ivan. Tudi sam sem imel možnost, da se pridružim svojim v Ameriki. A sem se po tehtnem razmišljanju odločil, da ostanem doma in nadaljujem s kmetovanjem.

V domovini sva ostala samo jaz in ena sestra, najstarejša Mici, ki se je poročila v Bevke.

Službovanje v JLA

Vojaški rok sem služil v Varaždinu. Takrat je bilo pomembno, s kakšnimi dokumenti si nastopil služenje. Zame jih je uredil Kregar, s katerim smo bili v dobrih odnosih, saj je pri nas jemal mleko. Bili so povsem neproblematični in nisem imel nobenih težav, dokler ni v kasarno prispela neka očetova pošta. Takrat so ugotovili dejansko stanje in so me malo drugače obravnavali. Kljub temu lahko rečem, da posebnih težav nisem imel nikoli.

Poroka in lastna družina

Poročil sem se leta 1959. Žena je bila iz Smrečja, po domače Celarjeva. Imam štiri otroke, dva sinova in dve hčeri. Ena od hčera se je poročila v Imbriovec pri Varaždinu, ena je tukaj blizu, na Logu, eden od sinov je v Strahomeru, drugi pa je ostal na domači kmetiji. V svoji razširjeni družini imam zdaj tudi osem vnukov in štiri pravnuke.
Dela pri nas ni nikoli zmanjkalo. V mojih najboljših časih smo imeli 15 krav molznic, nekaj telic in bikcev, svojo zemljo, ki smo jo skrbno obdelovali, nekaj smo je imeli Na služenju vojaškega roka , 1952 tudi v najemu.

Selitev kmetije

Naša prvotna domačija – hiša, gospodarska poslopja, mlin, vrt – so bili ob Tržaški cesti, blizu sedanjega viadukta čez avtocesto, po katerem pelje cesta proti Bevkam. V soseščini so bile tri hiše, naša, Brinovčevain Mesesnelova. Naša hiša je bila povs em ob Tržaški cesti, zraven je bilo nekaj vrta, dvorišče in gospodarsko poslopje, zadaj za poslopji spet velik vrt, vse tja do železniške proge Ljubljana–Vrhnika. Oče je na vrtu posadil kar precej jablan. Te so nekaj časa uspevale. Ko pa so korenine začele silit v morost, niso več uspevale in ni bilo pridelka.
Ko so postavljali traso za avtocesto, v zgodnjih osemdesetih letih, je bilo potrebno kar nekaj hiš tukaj na Logu podreti in poiskati ustrezno lokacijo za selitev.

Pri urejanju teh dogovorov z državo in določitvi ustrezne odškodnine me je zastopal odvetnik. Zaradi njegove premajhne zavzetosti se zame dogovor ni iztekel tako, kot sem si želel in bi bilo tudi pravično za nas. Novo hišo smo postavili ob sedanji Barjanski cesti, nedaleč od prvotne postavitve. Lažje je bilo, ker so bila vsa zemljišča v naši lasti, občina pa je poskrbela za ureditev potrebnih soglasij za gradnjo.

Vsi objekti stojijo zaradi močvirnih tal na pilotih. Porabili smo velike količine lesa, saj je vsak pilot meril štiri metre v dolžino. Ker vsi niso šli do konca v zemljo, jih je bilo potrebno po končani postavitvi nižati na enako višino vseh. Taka gradnja je običajna za barjanska tla. Najpomembnejše za pilote je, da so v celoti v vodi. Zato se jih zabija v tako globino, kjer je vode dovolj. Zrak tako ne pride do lesa in življenjska doba takega lesa je zelo dolga, preko sto let. Gradnjo pa to precej podraži.

Ker smo postavljali na novo vse, hišo in pripadajoča gospodarska poslopja, smo kapacitete za živino povečali v primerjavi s prvotnimi. Kljub temu za naš obseg kmetovanja kmalu niso več zadoščale in smo jih ustrezno povečevali. Še zlasti smo jih širili potem, ko je kmetovanje prevzel sin. Posluževal se je sodobnih tehnoloških rešitev. Tako sta zadaj za hlevi postavljena tudi 2 šotora z boksi za živali, v vsakem boksu je po devet bikov.

Sestrina poroka, 1947

Ženin rojstni dan, 1985

Da je kmetija zares velika, pove podatek, da ima sin zdaj v hlevih okrog 260 glav živine. Včasih je ta številka celo večja, a to je zdaj zmogljivost naše kmetije. Kmetija je vzorno urejena, sodobna, tehnološko dobro opremljena in nemalo posameznikov, skupin in strokovnjakov si jo je v zadnjih letih ogledalo na organiziranih ogledih.

Za toliko živine je potrebno pridelati velike količine krme. Zato imamo v svoji lasti veliko kmetijske zemlje, veliko pa je imamo tudi v najemu. Zlasti v zadnjih letih, ko je mnogo lastnikov zemljišč na Barju opustilo kmetovanje, je še veliko lažje najeti kmetijske površine.

Naše njive in travniki so blizu, nekaj na Mahu (pod Blažkom nad Curnovcem - potok, ki teče na Barju), pa za Kostanjevico in v neposredni bližini hiše. Potrebujemo tudi veliko stelje, pa zanjo na Barju res ni težav z oskrbo.

Ko se vozim po hribovskih vaseh naokoli po Sloveniji, sem vedno znova presenečen, kako skrbno so obdelane vse kmetijske površine. To je tudi posledica tega, da je težje zagotoviti krmo, ker zemljišč primanjkuje. Na Ljubljanskem barju se veliko površin zarašča, ker že dolgo niso bile obdelane.

Ko spomini oživijo

Lačni pri hiši nismo bili nikoli. Nekateri so rekli, da je otroke teta spravila »gor« s polento. Pri hiši je namreč kuhala teta. Koruze smo imeli dovolj. Doma je bil mlin in imeli smo dovolj moke in zdroba, da je bila polenta res pogosto na mizi. V mlinu smo mleli tudi za kakšnega soseda, ki je potreboval takšne usluge.

Da je mlin deloval, kot je treba, je bilo mlinski kamen potrebno klepat, da je bilo zrnje dobro zmleto. To je opravljal mojster, ki je prišel k hiši, a sčasoma sem se teh veščin naučil tudi sam. Navadil sem se ga sam klepat.

Trgovina je bila pri sosedu, pri Mesesnelu. Tam smo nakupili, česar ni bilo pri hiši. Šele veliko kasneje se je zgradila nova, ki je še danes na isti lokaciji.

Manj stvari, potrebnih za življenje na kmetiji, je bilo takoj po vojni, v času obvezne oddaje. Takrat so se v hiši nenapovedano pojavili predstavniki oblasti. Pregledali so hišo in določili, kaj moramo prinesti določenega dne na zbirno mesto (štelo je vse, živali, kmetijski ridelki, mast, moka itd.). Ljudje so poskušali določene stvari poskriti, da bi se izognili obvezni oddaji, izgube pa so bile vseeno velike. Zaradi slabo organiziranih postopkov prevzema je bilo veliko te hrane kasneje povsem neuporabne. Nekaj so k temu prispevali tudi kmetje, ki so zato, da bi nekaj prihranili zase, skušali tudi potvoriti količine. Tako so na primer v mast zamešali kuhan krompir. Taka mast ni bila več za rabo.

Pomoč pri delu na kmetiji

Takoj po vojni sta na kmetiji pomagala dva nemška ujetnika. Marinkov Johan, mamin starejši brat, je uredil, da sta bila dodeljena na našo kmetijo. Ne spomnim se več natančno, kdaj sta odšla. Vem pa, da so bili ujetniki dodeljeni tudi na nekatere druge kmetije.

Sam sem enkrat kupil konja pri Blažu.Konj je bil precej zgaran in po nekaj dneh sem se odločil, da ga vrnem, ker je bil prešibak za kmečka dela. Pa se je lastnik skril in se nisem mogel dogovoriti za vračilo, zato sem se s konjem vrnil domov. Potem si je konj opomogel in je postal zelo dober za opravljanje del. In šel je kot ura. Potem pa je dobil »barjansko«. Tako smo rekli bolezni, ki jo je dobil konj, če je jedel preslico. Ni preživel in zelo hudo mi je bilo zaradi te izgube. Mislim, da sem jokal za njim.

Spala sta na »štali« (na seniku nad hlevom), pomagala pri delih na polju in jedla pri nas. Eden je bil mlajši in zelo molčeč, drugi že starejši. Spomnim se, da smo skupaj na njivi osipali krompir. Tudi na drugih kmetijah so imeli tako pomoč in vem, da je prišlo celo do porok med njimi in našimi dekleti. Potem pa so zapustili Slovenijo.

Določen čas je pri nas pomagal tudi fant s Samije (hrib v bližini Smrečja nad Vrhniko). Hodil se je učit poklica v Ljubljano. Tukaj pri nas pa je spal in v prostem času pomagal pri delu na kmetiji.

Sejmi, oddaja mleka in še kaj

Kupovalo in prodajalo se je živino na organiziranih sejmih. Mi smo hodili na sejem v Ljubljano. Organiziran je bil pri klavnicah, posle so vodili mešetarji.

Kopanje jarkov in delo v brigadah

Zaradi močvirnatih tal je bilo potrebno na Barju redno vzdrževati jarke za odvodnjavanje.

Za manjše jarke med posameznimi njivami in travniki so skrbeli lastniki parcel, večje jarke, take, ki so v širino merili tudi 10 m, pa smo kopali organizirano. Delo je organizirala država in je bilo za tisti čas zelo dobro plačano. Potekalo je v jesenskem, zimskem in zgodnjem pomladnem času, ko ljudje doma niso imeli veliko dela.

Sam sem sodeloval pri izkopavanju takega jarka med Drenovim gričem in Logom. Dela je vodil inženir Šmajdek. Delali smo po svojih zmožnostih, nekateri po nekaj ur, drugi spet cel dan. Sam sem zaradi dobrega zaslužka ostajal po cel dan. Malico smo nosili s seboj. Zavarovani nismo bili, pač pa plačani po opravljenem delu. Torej je šlo za priložnostna dela in vse se je delalo ročno. Mislim, da je bilo to v šestdesetih letih prejšnjega stoletja. Šele veliko let kasneje se je ta dela opravljalo z ustrezno mehanizacijo in tako delajo še danes.

Pet tednov pa sem delal tudi v brigadi, in sicer leta 1947 smo na Širokih Mlakah sekali les. V brigade je bilo napotenih veliko kmečkih fantov in deklet. Spali smo v barakah. Poskrbljeno pa je bilo tudi za politično izobraževanje in zabavo v prostem času.

Zadružništvo

Začetki zadružništva v vrhniški občini segajo v pozna petdeseta leta. Začelo se je na Verdu, Bistri pri Vrhniki in v Dragomerju. Ves svet (kmetijska zemljišča) na Lukovici je bil kmetom odvzet in ga je prevzela zadruga. Upravljali so z velikimi in močnimi traktorji, združevali so zemljišča. Niti organizacija dela niti strojna oprema nista ustrezali pogojem dela na Barju.

Na teh zadružnih posestvih so delali delavci, ki so prišli iz drugih krajev. Na robu teh posestev so jim omogočili graditev lastnih domov in nekateri med njimi živijo tukaj še danes.

Nova kmetija na Logu, 1994

Pomoč pri delu na kmetiji, 1947

To je trajalo nekaj časa in še preden so začeli z organizacijo zadruge tudi pri nas na Logu, je bila zadruga opuščena, na Logu se proces ustanavljanja ni nadaljeval.
Nekaj telic sem po ukinitvi zadruge od njih odkupil tudi sam.

Po 70.-letih prejšnjega stoletja se je za kmete bolj zavzela tudi vrhniška kmetijska zadruga. Organizirali so več strokovnih ekskurzij in ogledov urejenih kmetij, tudi v sosednji Avstriji. Poskrbeli so tudi za izobraževanje.

Sreča v nesreči

Mislim, da sem imel v življenju včasih tudi trenutke, ko mi je bila sreča naklonjena. Enkrat sem se prevrnil s traktorjem, ki me je pokopal pod sabo. V bližini je na njivi delal nekdo, ki je nesrečo videl in takoj prihitel zraven. Mimo pa se je z manjšim dvigalom pripeljal še eden, ki je takoj dvignil traktor in odnesel sem jo brez posebnih posledic. Res je bilo naključje, da se je ravno takrat pripeljal mimo.

Aktivna starost

Žena mi je umrla pred štiriindvajsetimi leti, leta 1993. Zbolela je za rakom. Najprej je kazalo, da bo ozdravela, a se je bolezen ponovila in takrat ni bilo več rešitve.

Jaz sem že dolgo upokojen. Zadovoljen sem, da sem upošteval sinovo priporočilo, naj poleg prispevkov za kmečko pokojnino plačujem nekaj več. Takrat so nam omogočili odlog za plačilo in zaradi visoke inflacije obveznost ni bila prehuda, se pa zdaj pozna pri višini odmerjene pokojnine.

V Ameriki še vedno živijo moji 4 mlajši bratje z družinami in ena mlajša sestra. Vsi so poročeni in imajo svoje družine. Zelo zgodaj, l. 1965, je umrla še sestra Lojzka, ki je zbolela za rakom in ji ni bilo več moč pomagati. Sam sem bil v Ameriki dvakrat. Oče se v domovino ni nikoli več vrnil. Mama pa je prišla v Slovenijo še dvakrat.

Očeta sem obiskal nazadnje malo pred njegovo smrtjo, ker so me bratje obvestili, da se mu zdravstveno stanje močno slabša in naj pridem, če ga želim še videti živega. Res je umrl kmalu po mojem obisku. To je bilo leta 1980, meseca avgusta.

Tudi mama je že umrla, stara 85 let. Z brati pa lepo vzdržujemo stike in tudi še vedno pridejo na obisk v Slovenijo.

Vsi so poročeni in imajo svoje družine. Zelo zgodaj, l. 1965, je umrla še sestra Lojzka, ki je zbolela za rakom in ji ni bilo več moč pomagati.

Teta Marija, 1946

Na obisku v Ameriki pri družinah bratov in sester, 2010

V svojem življenju sem bil kar petkrat na vrhu Triglava. Prvič sem bil na vrhu, ko sem dopolnil sedemdeset let starosti.

Zadnji pohod gor sem skoraj odpovedal, pa me je vnukinja iz Varaždina prosila, naj grem z njo, ker bi sama rada prišla na vrh. Prepričala me je in zaradi nje sem šel. Med potjo se je ustrašila vzpona, zato se je predčasno vrnila v spremstvu. Sam pa sem kljub temu vztrajal in se povzpel na vrh.

Vsak dan hodim po Barju, kakšno uro, tudi poldrugo uro. Grem tja do Kostanjevice in nazaj.
Kuhajo mi domači, enkrat jem pri sinu, drugič pri vnukinji, kar pomeni, da moram včasih v prvo nadstropje, včasih pa na vrh (se nasmehne).

Še vedno vozim avto. Ko sem pri šestinosemdesetih urejal podaljšanje vozniškega dovoljenja, sem moral na praktično vožnjo z inštruktorjem vožnje. Iz Ljubljane me je najprej usmeril na vožnjo do Vrhnike, pa potem naprej do Logatca in potem še dalje do Unca. Tam sem obrnil in peljal nazaj do Ljubljane. Kasneje sem moral voziti še z drugim inštruktorjem v samem mestu. Po končanem preizkusu ni bilo težav s podaljšanjem veljavnosti dokumenta za dve leti, do mojega oseminosemdesetega leta. Lahko sem se zapeljal tudi v Varaždin. Pri devetdesetih še vedno vozim avto, a le do razdalje 50 km.

Za traktor ne sedem več. Kmetijo je prevzela moja vnukinja. Ta vnukinja ima še sestro, ki dela in živi na Finskem. Pogodbo je najprej sklenila za tri leta, kasneje pa jo je podaljšala. Z njo je tudi mož, a še vedno dela za slovenska podjetja, preko računalnika.

Mladi se morajo znajti in organizirati, če hočejo v življenju kaj doseči.
Za devetdeseti rojstni dan sem se, ob pomoči vnukinje, po Skypeu pogovarjal s svojimi brati v Ameriki. Redno prebiram novice, obiskujem svoje otroke. Vsak dan se kar dobro uro sprehajam z našim psom..
Dolgčas mi res ni.

Na posebno vprašanje, kako ocenjuje življenje v sedanji občini, v primerjavi s prejšnjo, vrhniško, pove, da ne čuti posebnih razlik, ker se mu zdita obe dobri. Gospod Frančišek Rus je ob svoji osemdeseti obletnici prejel priznanje župana občine Log-Dragomer.

Frančišek Rus z Loga se je rodil 2. 4. 1930 na Logu

Pogovarjala se je Dragica Krašovec

Na poti na Triglav, 2000

Družinsko kosilo Pr' Kopač, od leve proti desni Frančišek, sestra Mici, vnukinji Sara in Kaja, snaha Irena, sin Franci, bratova žena Jill, brat Stanko fotografira, 1999

“Živeli smo skromno, toda složno, med nami je vladala harmonija. Ata in mama sta nas imela rada.”

Bernarda Toplak

Našla sem jo v Logatcu, v domu Marije Marte. Tja me je pripeljal njen sin Igor, ki je vseskozi pomagal pri pogovoru z njo in iskanju družinskih fotografij. Ima svojo sobo, v katero prijazno posveti sonce, dovolj veliko za vse predmete, ki ji dajejo občutek domačnosti in prikličejo spomine na preteklost, na življenje na Logu in nekaj časa v Ljubljani. V dom se je preselila pred petimi leti na svojo željo.

Mi je lepo v domu, vse je preskrbljeno, enkrat na teden me okopajo, prav tako vsak teden zamenjajo posteljnino. Jaz pa hodim dol v jedilnico jest.

No, pa malico so ji obakrat, ko sem bila pri njej, prinesli kar v sobo, saj so vedeli, da ima obisk. In kako je zdaj z zdravjem, jo povprašam, potem, ko so mi povedali, da je bilo pred leti kar hudo z zlomom kosti, pa z ledvicami, ko je obležala v bolnici in kakšne tri mesece domači niso vedeli, ali se bo pobrala.

Zdravje zdaj še kar služi. Če bi mogla brat, bi bilo še boljše, saj ne vidim dobro. Tudi slišim slabo. Imam slušni aparat, dobila sem ga potem, ko sem kar naenkrat oglušela. Zdravnik me je poslal na pregled, ga je skrbelo, da ne bi bil kakšen tumor. No, pa se je izkazalo, da ni nič takega, morda kakšna manjša kap. Na eno uho prav nič ne slišim, na drugem mi pomaga aparat.

Bistre in čiste oči, ki so pri štiriindevetdesetih živahne in kar malce nagajive, pa imajo tudi svojo zgodbo. Očala so Bernardi pomagala bolje videti že od šestnajstega leta dalje, ko pa se je z leti naredila siva mrena, se je odločila za operacijo.

Drugi so se pohvalili z operacijo, jaz se pa ne morem, po njej je bilo še slabše. Za moje oči ni očal, nič več ne morem brati. Spim pa kakor je, včasih slabše, drugič boljše. Ja, zdaj sem kašljala, pa ni bilo tako dobrega spanca.

Matija in mati Terezija pred staro hišo na Logu, okoli leta 1952

Čeprav se kar dobro giblje, tudi brez hodulje, se vseeno potoži, da težko vstane. Sicer pa je življenje v domu tudi zabavno.

Malo posedemo skupaj, imamo tudi telovadbo, pa vsak teden Skritega gosta. Vsak petek imamo sestanek, tokrat je prišel tudi župan in kar dobro sem ga slišala.
Saj je kar nekaj teh domov, v Goricah je, v Cerknici, v Logatcu kar dva … ja, včasih, ko sem bila majhna, so bili stari ljudje doma.

In že smo bili z gospo Bernardo v spominih, ki jih je takole nizala.

Starši, sestre

Rodila sem se 18. novembra 1926 na Logu pri Brezovici očetu Matiji (rojen 1893) in materi Tereziji Jerina (roj. 1888 Novak). Bila sem četrta od petih sestra, od katerih je danes živa le še tretja, Milka, ki živi v Nemčiji. Francka, Ivanka in Vida pa so se že poslovile. Manjša kmetija nam je dajala možnost preživljanja, oče pa si je zgradil tudi manjšo kovačijo, saj se je izučil za podkovskega mojstra. V prvi svetovni vojni je štiri leta kot kovač še poglobil svoje znanje in izkušnje. Zato se je pri nas po domače reklo »Pr kovač«. Na otroštvo imam zelo lepe spomine. Moj ata se je na Log priselil iz Blatne Brezovice, moja mama pa je Novakova, in je hišo s kmetijo dobila za doto, oziroma podedovala. Kmalu je njena mama umrla, njen oče se je ponovno oženil pri sosedu, tako da sta se mačeha in njen sin preselila k nam in se spet odselila po vojski, osemnajstega leta. Takrat je tudi njen ata umrl, potem ko je sedem let nepokreten ležal, ker se je prehladil, ko je hodil po gozdovih kot divji lovec. Moja mama ga je rihtala, kolikor je pač mogla. Moja mama je potem ostala sama doma. Razmišljala je, da bo kmetijo prodala, saj je ni mogla sama obdelovati. Nekaj zemlje so imeli, ne veliko, ampak preveč za mamo … samo motika je bila in živina. Do prodaje ni prišlo, ker je prej spoznala svojega moža.

Hodila sem v šolo na Logu.

Je bila blizu doma. Postavili so jo leta 1932 in takrat sem jaz že hodila vanjo, moja starejša sestra pa je še hodila v šolo gor v Vas. Učitelj je bil Stanko Vrhovec, njegova žena je tudi učila. Ko je šel učitelj v pokoj, je prišel učitelj Šolar, pa potem Dermota iz Ljubljane in je tu stanoval. No, ko sem bila v tretjem razredu, je prišla še učiteljica Olga Potokar iz Ljubljane, ki me je učila. Osem let smo hodili v to šolo na Logu, to je bilo pred drugo svetovno vojno. Na Brezovici je bilo na šoli tedaj več učiteljic kot pri nas na Logu, tja smo namreč hodili na šolsko mašo.

Log je bil včasih samostojna občina z županom: Remškar je bil, po volitvah pa Jarc, po vojni pa spet Remškar, ki je še živ. Remškar je stanoval »Pr Škandar«, tista hiša je še v redu, njegov oče je bil župan, pa kmetijo so imeli. To je tam, kjer je zdaj kapela. Nobeden od otrok, ne Ivan, ne Marko, ne Anica ni hotel prevzeti kmetije, zato so jo prodali. Zdaj je tam avtodelavnica na eni strani, na drugi je stavbo kupila cerkev. Tam imajo otroci verouk, tam je kapela in tam so vsako nedeljo maše.
Rada sem hodila v šolo, ker ni bilo težko. Računala nisem rada, sem se pa zanimala za vse, kar smo brali v knjigah: za zemljepis, zgodovino,… srbohrvaščino smo se tudi učili, še cirilico smo pisali.

Lepi spomini na starše in čas otroštva

Moj ata je bil dober človek. Z mamo sta se spoznala po koncu prve svetovne vojne, potem ko se je vrnil iz bitk na Poljskem, pa na Krnu. Živeli smo skromno, toda složno, med nami je vladala harmonija. Ob manjši kmetiji si je ata kmalu po vojski zgradil manjšo kovačijo, v kateri smo mu tudi dekleta pomagala gonit meh in držati vroče železo. Nič slabše se nismo odrezale kot bi se kakšni fantje – sinovi. Sicer pa doma niso imeli težav s tem, da smo bile same punce. Ata in mama sta nas imela rada, ata nas je dekleta učil plezanja po drevju in jaz sem bila menda najbolj živahna med vsemi dekleti. Mama pa je povedala , da bi se kmalu rodila kot fant, pa sem se zadnji trenutek pred rojstvom premislila.«

Kmetija in kovačija sta zahtevali, da staršema, ki nista hodila v službo kot današnji starši, pomagamo, saj drugih sredstev za preživljanje ni bilo. Vse sestre smo tako ali

drugače poleg šole tudi delale doma, na kmetiji, pasle živino in pomagale očetu v kovačiji.

A je bil tudi čas za igro. Najbolj se spominjam zim, ki so bile drugačne od današnjih; snega je bilo veliko in mraz je bil. Dol pri šoli pa je bilo močvirje, ki je vsako zimo zamrznilo. In smo se otroci drsali, seveda nihče ni imel drsalk, le okovane čevlje. Pa je tako letelo po ledu! Tako je bilo zabavno, da smo otroci kar pozabili na šolo, učitelj pa nas je moral kar iskat. Pa doma narejene sanke smo imeli in smo se dričali dol z griča. Mežnar se je pa jezil, ker mu je na poti drselo, ko je šel s konjem. No, nekateri fantje so imeli ta prave smučke, zavezane kar z vrvjo ali kakšno gumo.

Bilo je res 'luštn'. Kakšna harmonija je bila. Večja toplina je bila doma kot v marsikaterem domu, kljub temu da je bila vlaga, pa čeprav je bila peč zakurjena. Peč smo kurili z drvmi, saj smo imeli poleg dveh njiv tam za Kostanjevico tudi malenkost gozda. Pomagali pa smo si s šoto. Hodili smo v Bevke po šoto, danes je tam ni več. Ata je šel rezat šoto, tam se je tudi sušila. Najprej smo jo postavili, čez poletje smo jo obračali in na jesen, ko se je posušila, smo jo spravljali v kupe in potem porabili za kurjenje v peči. Vendar se je morala šota najprej podkuriti z dračjem, drugače se ni vnela. Brez butar pa tudi ni šlo. Mama je čez noč nametala malo drv v peč, pa je zjutraj dobila še nekaj žerjavice.

Kurili smo pa tudi otroci na paši pa pekli koruzo in krompir. Sicer smo pa morali delati na njivi: od jutra do večera smo bili na njivi, vse smo delali na roke. Smo imeli enkrat enega konja, pa ni bilo sreče z njim, je zbolel. Spomnim se, da sem tri krave pasla, s temi kravami smo potem tudi vozili. Jarm je bil, dve kravi vpreženi v lažji voz. S tem smo seno vozili, ata je šel tudi v Bevke v senožet, kjer so imeli več hrane. Doma smo imeli poleg krav samo še pujske, pa kure.

Vsako leto jeseni smo listje grabili pa praprot želi. Ob teh skupinskih opravilih smo se veliko pogovarjali, otroci smo vedeli, da moramo delati. Videli smo, da se ata trudi, pa smo se še mi, čeprav nas ni nikoli priganjal k delu. Rad nas je imel, čeprav smo bile same punce.

No, ob nedeljah popoldne pa smo bili otroci prosti. Poleti smo se lovili, pozimi drsali. Spominjam se, da smo se šli tudi »gnilo jajce«. Plavat nisem znala, saj nisem bila korajžna za vodo. Tudi na Podpeško jezero nismo hodili. Hodili smo pa na Brezje, kjer je bila čista voda, ampak to bolj s šolo.

Otroška obleka in obutev

Deklice nismo nosile hlač kot danes. Imele smo krilca in predpasnike. Kakšni prav revno oblečeni otroci so imeli nogavice kar privezane okrog nog, žab še ni bilo, in ko smo skakali naokrog, je tisto vse dol lezlo in viselo. Čevlje pa nam je delal stric v Blatni Brezovici. Punce smo pletle kratke nogavice, te sem pozneje pletla tudi svojima otrokoma. Rada sem pletla in šivala, čeprav nisem imela šivalnega stroja. Še potem, ko sem v službi imela 'nočne', sem s seboj vzela knjigo ali pa kaj za plest.

Ata Matija in mama Terezija ter hčerke Francka, Ivanka, Milka, Bernarda in Vida, 1950

Domača prehrana

Krompir je bil za kosilo vsak dan, pa bel močnik, z jajčkom usukanec. Zvečer pa smo imeli črn močnik in v oblicah krompir. Moka je bila črna, enotna, žganci iz črne moke, včasih tudi iz koruzne. Mleko je bilo vedno doma, masla pa nismo delali. Mama je mlečno kašo s smetano zabelila. Od zelenjave je bilo največ zelja, repe, pa krompirjeva juha se je kuhala. Od solat je bila endivija jeseni in berivka spomladi. Dolgo časa smo bili brez vrtička, potem je ata pripravil nekaj zemlje za peteršilj in solato, saj vse drugo smo imeli na njivi. Prodajali nismo nikoli, smo imeli samo zase. Spomnim se tudi, da smo koruzo peljali v mlin za polento in moko. Ko smo imeli doma prašiče, pa je mama koruzo dajala tudi prašičem.

Ni se vsak dan jedlo meso. V nedeljo je bilo za juho, ali pa so za žegnanje kakšno kuro zaklali, tudi piščanca ali pa petelina. Žegnanje na Logu je bilo 24. avgusta. Takrat je bil priboljšek. Smo imeli mesarja do druge svetovne vojne, potem smo morali na Vrhniko ali v Ljubljano ponj. No, potem, po vojni, pa so bile tudi karte.

Ko smo sedli h kosilu, smo molili pred in po kosilu. Mama je molila, takšna je bila navada. Ponekod je to še danes, v Ameriki se mi zdi, je tega veliko več.

Prazniki med obema vojnama.

V decembru je bil božič, novo leto pa še prej miklavž. Na Brezovici so imeli miklavža v katoliškem domu, na Logu pa učitelj ni dovolil, češ da šolski prostori niso temu namenjeni. Še zdaj vem, da je eden šel v Ljubljano vprašat, če je lahko miklavž na Logu, pa so rekli, da lahko. Potem pa je učitelj kar utihnil.

Cerkev na hribčku že ne vem več koliko časa ne dela, pravzaprav ne vem, da bi delala. To je bila podružnica, le nekajkrat na leto je bila maša, denimo za božič in za žegnanje, sicer je bila maša v Dragomerju.

Miklavž pa nam je doma vedno nekaj prinesel, kakšno malenkost. Zvečer smo šli otroci spat, zjutraj pa smo komaj čakali, da smo pogledali v škatle.

Za božič pri nas ni bilo v navadi, da bi kaj dobili, kot je bilo v navadi v mestu. Še smrekice nismo imeli, le jaslice, za katere smo malo mahu nabrali in v kot postavili. Na sveti večer se je šlo okoli hiše kadit pa molit, potem se je šlo k polnočnici, če se je komu dalo. Bilo je kar daleč, na Brezovici. Me smo pa rade šle, so tam lepo peli. Pa domov smo prišli pozno ponoči, okrog dveh. Mama je šla v Gorice k maši, ni hodila z nami k polnočnicam na Brezovico, smo šle same s prijateljicami. Tudi atu se ni dalo ponoči okrog hoditi.

Za božič je bila vedno potica, nekateri pa so imeli na sveti večer ocvirkovco. Tudi ata jo je imel rad. Vedno je bilo kaj spečenega. Potem, ko smo me malo zrasle, smo me delale potico, mama je pa peč zakurila. Stežka je delala, se je hitro utrudila, pa bolna je bila. Me pa smo se kar zmenile, kaj bo katera delala. Milka ni rada kuhala, je pravila, da celo dopoldne kuhaš, potem pa v četrt ure poješ. No, ona je še živa. Pozneje se je navadila plavat, je vedno hodila k plavanju, pa saj je imela več časa zase, ker je bila brez otrok.

Osemletna Bernarda s teto na birmi, 1934

Po novem letu je prišel praznik svetih treh kraljev, malokdo se je oblekel, kolednikov nismo poznali, samo maškare za pusta so hodile okoli.

Spomnim pa se očeta, kako je bil dober strelec in je za veliko noč, kot je bilo v navadi, 'tolkel pomaranče' – kovance v pomaranče metal.

Ob poroki ni bilo posebnih obredov, najprej sta šla nevesta in ženin v cerkev, pozneje je morala biti še civilna poroka.

Ko je kdo umrl, so imeli na Logu navado, da je prišel moški k moškemu mrliču čuvat do kakšne polnoči – da se ni vnela kakšna sveča. Zdaj tega ni več, ker je elektrika. Šli smo pa kropit. Tam smo malo postali in se malo pogovarjali.

Kje in kako so se včasih ljudje srečevali na Logu

Nasproti ceste, ki pelje na pokopališče, sta bili trgovina in gostilna, prav tam, kjer je zdaj avtocesta. Pri Mesesnelu se je reklo. Mesesnelova sta prišla z Viča pa sta kupila to hišo in se vzela. Ampak mož je šel takoj na začetku v vojsko in je takoj tudi padel. Mama je s tremi otroki ostala sama. Trgovino in gostilno so potem podržavili, je bila tam blizu Groma, ki so ga preselili malo nižje, ko so gradili avtocesto, poleg Groma pa je bil Mesesnel. Tudi to hišo so pozneje podrli zaradi gradnje avtoceste.

Druga gostilna, ki je tudi podrta, je bila na Logu Vasi, tam, kjer se gre notri v hrib, nasproti Mlinčka. Lenaršič – »pr Vrbič« se je po domače reklo.

Pri Mesesnel so moški po navadi karte vrgli, plesali pa niso, ker lastnica ni pustila. Pri Vrbič pa je bilo drugače. Harmonika je bila, nobenih drugih glasbil ni bilo, saj je bilo zadosti glasbe, posebno na pustni večer je bilo živahno. Mladina je prihajala celo iz Ljubljane. Bila sem nekajkrat tam, z mamo in atom smo šli na pustni večer skupaj gor, otroci smo sedli na peč in gledali, kako plešejo. Všeč nam je bilo. Takrat smo malinovec pili. Ata je znal plesat in je rad plesal, mama pa ni znala, je njen oče nikoli niso pustili, da bi plesala.

Toliko deklet je bilo pri hiši, da bi lahko v zboru pele

Moja mama je drugi glas pela. Šla je v Dragomer na žegnanje, tam so pele, dekleta iz Dragomerja pa so prišle na Log pet. V cerkvi so pele pri maši, ko je bila še maša v loški cerkvi, potem maš ni bilo več, saj je naša farna cerkev na Brezovici. Pele smo tudi vse sestre, vsaka je nekaj znala, edino Francka ni pela, ker ni znala.

Smo pa tudi doma zapele, ko smo sedele na peči. Rade smo zapele pesem Dekle, daj mi rož rudečih, pa cerkvene, ki so se nam zdele lepe.

Spomini na Janeza Jalna

Poleg kriminalk, še posebej tistih, ki jih je napisala Agatha Christie, sem prebrala vse knjige Janeza Jalna: Bobre, Cvetkovo Cilko … ja, to so preproste knjige, nič težke. Janeza Jalna sem dobro poznala, v Notranjih Goricah je bil nekaj časa duhovnik. Pa je včasih prišel tudi na Log. S kolesom se je pripeljal do gostilne, ga je rad malo cuknil, pa z možaki posedel. Kar smešen je bil. Ko je prišel ata nekoč domov, je rekel, da je Janez Jalen spet kmete pa puntarje obiral. Ampak ljudje so ga vseeno imeli kar radi.
Starejša sestra bi vedela še kaj več povedati o njem. Je bil pa tak, da je otroke zmerjal, kako nič ne znamo Ložani in da bo vse to na prižnici povedal. Takrat sem bila v prvem razredu. Spoznali smo ga pri maši v cerkvi v Notranjih Goricah, prišel pa je tudi otroke učit na Log. Mi smo kar malo čakali, da ga je zamenjal drug kaplan, ki je ostal do konca vojne. Se pa ne spomnim, da bi kakšno njegovo igro gledali, čeprav smo hodili na Brezovico igre gledat, ne morem vam pa povedati, kdo jih je napisal.

Prišel je čas druge svetovne vojne

Bila sem petnajst let stara, ko so prišli Italijani. Jih ni nihče nič ustavljal. So rekli, da je bilo v Beogradu drugače, da so šli kar s tanki proti Nemcem. No, saj se je že prej pripravljalo, kmetje so morali konje pripeljat, so konje 'not' pobrali, še pred začetkom vojne. Oče Matija se je nekako izognil neposredni vojni, saj je sodeloval že v prvi vojni, pa star je bil že in skrbel je za pet hčera. Zato je ostal doma, preživetje jim je nudila kmetija, pa še kovačija.

V tem času sem dobila prva očala, stara sem bila 16 let. Sem morala v Ljubljano ponje. Ko smo prišle na Kongresni trg, so bili tam Italijani. Drugače je bilo na Logu, dokler niso fantje začeli hoditi v hrib in napadat, potem so Italijani podivjali in začeli druge streljat.

Med vojno sem se učila tudi prest. Na kolovratu sem predla, smo se dekleta učile doma, pri nas je bila učiteljica, v hiši pri Kavčniku so pa tudi imele svojo prejo, svoj tečaj. So bile pa druga dekleta. Predli so pa že prej stari ljudje, samo ne volne. Ko pa je bilo na Logu precej koštrunov, se je začela volna prest. Tudi pletle smo, vse smo znale narediti: nogavice, jopice, ne za prodajo, zase. Nekaj smo tudi šivale.

Ko je prišla svoboda, so bili eni veseli, drugi pa ne. Tisti, ki so izgubili fante, niso bili veseli. V naši družini smo kar nekako preživeli, saj smo bila sama dekleta.

Priučitev poklica, služba poroka

Leta 1948 sem prišla v službo. Več deklet smo začele delati po sobah bolnišnice. Šolanje za bolničarko sem potem uspešno opravila v vojaški bolnici, na kirurgiji na Savski cesti v Mostah. Zdaj je tu očesna klinika. Tu sem bila potem zaposlena do upokojitve. Vseskozi sem to delo opravljala z veseljem.

V bolnišnici sem spoznala tudi svojega moža, ki je služil vojaščino. Po končani vojaščini je ostal v Ljubljani, ni odšel domov v Lenart v Slovenskih goricah. Ko sva se poročila, so se osamosvojile tudi moje sestre, Milka je potem odšla v Nemčijo, prav tako je tja odšla tudi Ivanka, Francka se je poročila v Gorice, Vida je nekaj časa ostala doma pri atu. Sestre so imele otroke, zato imam štiri nečake in tri nečakinje, Milka, ki je še živa, pa nima otrok, vse sestre pa so se poročile.

Bernarda, stara 17 let, 1943

Tečajnice pred Jerinovo hišo (Pr'Kovač): četrta z leve Bernarda, poleg nje še živa Mari Kogovšek, prva z leve sestra Milka, živi v Nemčiji

Priznanje

Z možem sva se odselila nedaleč od doma. Doma pa je s starši ostala le moja najmlajša sestra Vida. Midva pa sva se preselila v majhno podstrešno stanovanje pri Mesesnelu. Stanovanje ni imelo nobene izolacije, ponoči je bilo mrzlo. Tudi voda je bila mrzla in je ni bilo v stanovanju. Smo jo nosili gor in stresli v lavor. Kupila sem štedilnik in ta je ogrel kuhinjo, soba pa je bila mrzla. Ata mi je prišel pomagat premog razsekat, Vida, najmlajša sestra pa ni mogla, saj je imela doma prašiče, delo na kmetiji.

Poročena sem bila kakšnih 18 let. Mož je bil trgovec, delal je kot nabavni v trgovini. Na delo se je vozil z vlakom in mopedom.

Na začetku, ko sem hodila v službo, je bilo malo nerodno z gospodinjstvom in varstvom sina. Vozila sem se z Loga z vlakom vsako jutro v Ljubljano na delo, ob treh popoldne sem prišla domov in začela kuhati. Ko sem imela otroka, najprej Igorja, so ga kot dojenčka pazili Jarčevi čez teden, ko je prišla še hčerka Brigita, pa ju je pazila moja sestra Vida. Tedaj mi je za rakom umrla mama in tako je ata kot vdovec ostal sam skupaj s sestro Vido na kmetiji. Ata je vseskozi delal, do svojega osemdesetega leta, ko ga je leta 1973 do smrti povozil avto. Nikoli ni imel službe, prav tako tudi moja mama ne, nobeden ni imel pokojnine, vendar nista bila nobenemu v breme. Ata je bil tudi član gasilskega društva, ki se je ravno tedaj, ko je prišel na Log, ustanovilo, to je bilo, mislim da leta 1920. Še takšno brizgalno so imeli, da sta jo dva morala potiskat. Zdaj imajo avto. Ženske takrat niso bile gasilke, zdaj je drugače, v društvu so tako ženske kot otroci.

Ko je moj sin obiskoval tretji razred, sem v službi dobila najemniško stanovanje v Savskem naselju v Ljubljani. Za oficirje so stanovanja tam gradili nemški ujetniki, pa smo ga mi, civili, tudi dobili. Kot bi prišla v Ameriko, tako lepo je bilo. Saj so ti bloki še vedno tam, sicer je zdaj vse lastniško. Bilo je dvosobno stanovanje, blizu šestdesetih kvadratnih metrov. Pa kuhinja z zidanim štedilnikom, kopalnica, stranišče posebej, skupna pralnica. In toplo. Takrat so bile še lončene peči. Tu, na Logu, pa so bile vse hiše skalnate. Sin Igor in tudi ostali smo se kljub boljšim življenjskim pogojem težko prilagajali mestnemu okolju in pogrešali življenje na Logu in domačijo. Če smo le utegnili, smo prihajali na Log - tako rekoč skoraj domov. To se je kar pogosto dogajalo.

Bernardin sin Igor pred staro hišo in kovačijo v ozadju, Log 1960

Oba moja otroka sta se v Ljubljani tudi izšolala in ko smo izgubili še ata, sem jaz podedovala del domačije. Potem smo se odločili, da na temeljih stare hiše na Logu zgradimo novo. Drugi del – kovačijo – pa so tudi podrli in na tem mestu zdaj stoji nečakova hiša. Pri njih se po domače reče pri Kovačevem Andreju. Tudi priimek prednikov (Jerina) je nečak zadržal.
Upokojila sem se leta 1983. Takrat smo še stanovali v Ljubljani. Na Log pa smo se preselili leta 1987. Hčerka je ostala v Savskem naselju, kjer so stanovanje tudi posodobili, napeljali centralno ogrevanje, telefon...

Jaz pa sem na Logu stanovala skupaj s sinom vse do nedavnega.

Imam štiri vnuke, dva od sina Igorja in dva od hčerke Brigite. Pri nas so bile v družini sama dekleta, zdaj pa so sami fantje. Vendar imam še dve pravnukinji.

Tik pred izbruhom virusa Covid 19 se je rodil še en pravnuk, ki ga, žal, ne morem še videti.«

Bernarda Toplak z Loga se je rodila 18. novembra 1926 na Logu

Pogovarjala se je Jasna Vidakovič

Bernarda praznuje devetdeseti rojstni dan z družino, 2016

Društvo
DVIG
univerza za tretje življenjsko obdobje

Dobra štiri leta so minila, odkar delujemo kot samostojno društvo. Vpeljali in razširili smo nove oblike učenja v študijskih krožkih (ŠK), v letu 2019 jih je potekalo 6. V njihovem okviru smo izpeljali več odmevnih predavanj: o vodnjakih, ki so jih gradili domači mojstri, zato predstavljajo našo kulturno dediščino, a tudi ekonomsko dobrino (mag. Borut Juvanec); o demografskih problemih (dr. Matjaž Gams), o socialno ekonomskem položaju naše občine (mag. Peter Beltram), o naši identiteti danes, ki se je oblikovala v preteklih stoletjih (dr. Vesna Godina), o rodovitni prsti, virih žive vode in semenih kot temeljih za našo varno prihodnost (Anton Komat) ter o antičnih grških mitih, ki so pustili globoke sledi v naši kulturni dediščini (dr. Verena Vidrih Perko). Naš sokrajan, dr. Jure Zupan, pa nas je popeljal v svet črnih lukenj.

Pohvalimo se lahko z bogato založniško bero: Posebna izdaja Pogovorov z občani 2019, Kolo življenja, v kateri smo odstrli deset življenjskih zgodb naših devetdesetletnikov in brošura Pisali smo z roko.

Na Mednarodnem festivalu znanja in kulture starejših smo na plenarnem delu predstavili revijo Pogovori z občani, na okrogli mizi pa naš bralni ŠK.

V Cankarjevi knjižnici na Vrhniki smo DVIG predstavljali v štirih tematskih sklopih. Predstavitev smo zaključili z medgeneracijskim bralnim dogodkom, na katerem so nam svojo literarno likovno dejavnost predstavili najmlajši in starejši, in se tako pridružili vseslovenski akciji Beremo skupaj.

Nadaljevali smo tudi z učenjem tujih jezikov in z učno pomočjo učencem naše osnovne.

Več o našem delu in članke s predavanj si lahko preberete na spletni strani **www.iold.si.**

Srčna hvala našim študentom, donatorjem, mentorjem prostovoljcem in financerjem naših programov.

Povzetek

V drugi številki Kolo življenja je objavljenih pet pogovorov z devetdesetletniki v občini Log Dragomer: Z Antonom Debeljakom, Tonetom Požarjem, Terezijo Mavsar, Frančiškom Rusom in Bernardo Toplak. Vsi izhajajo iz družin z več kot desetimi otroki. Vsi so rastli ob pomanjkanju, trdo so morali delati od zore do mraka. Doživeli so hude stiske med drugo svetovno vojno in po njej. A niso zagrenjeni. Ustvarili so si lastne družine, uspeli v svojem poklicu ali pri urejanju kmetije. Bili so ljubeči starši in danes uživajo sadove svojih življenj med svojimi otroki in vnuki. Štirje igrivi sogovorniki bodo lahko obujali spomine ob prebiranju natisnjene revije. Žal je eden preminil nekaj dni po opravljenem intervjuju. A življenja vseh smo iztrgali pozabi, njihove pripovedi pa so ne le dragocen prispevek k spoznavanju zgodovine, ampak spodbuda mlajšim generacijam za razmislek o vrednotah, po katerih živijo.

Summary

In the second issue of Life wheel (Kolo življenja), five conversations with ninety-year-olds in the municipality of Log Dragomer are published: with Anton Debeljak, Tone Požar, Terezija Mavsar, Frančišek Rus, and Bernarda Toplak. They all come from families with more than ten children. They all grew up in great deprivation, and had to work hard from dawn till dusk. They experienced severe hardships during and after World War II. But they are not embittered. They created their own families, succeeded in their profession, or in arranging the farm. They were loving parents, and today they enjoy the fruits of their lives among their children and grandchildren. Four of them are still playful and affectionate interlocutors and will be happy to reminisce while reading a printed magazine. Sadly, one passed away a few days after the interview. But we have snatched the lives of all of them from oblivion. Their narratives are not only a valuable contribution to learning about history and past relationships, but an encouragement to younger generations to reflect on the values they live by.

O spominih v Kolesu življenja

Pred nami je druga številka Kolesa življenja, ki prinaša nove zgodbe in piše nove spomine, ki pričevalcem polepšajo premnoge trenutke v pozni starosti. Ljudje z dopolnjenimi devetimi desetletji življenja imajo za seboj pestro zgodovino in veliko doživetij, ki vedno bolj pritegnejo k branju različne generacije bralcev.

Med njimi so pravi mojstri pripovedovanj, spet pa se najdejo drugi, ki jih je devet desetletij življenja oželo in izčrpalo, bolezen in druge tegobe, ki jih prinaša starost pa sta veliko slabih izkustev in bolečih spoznanj potisnile za vedno v pozabo.

Naši sodelavci in tudi sama smo vendarle ob pomoči svojcev iz njih pridobili pričevanja o kraju in ljudeh, s katerimi so živeli, ki bodo ostala za vselej zapisana. Verjamem, da jih bodo enkrat z veseljem vzeli v roke njihovi potomci v naslednjih rodovih. Sosedje, prijatelji in znanci pa bodo naše sogovornike morda spoznali drugačne, kot so jih videli doslej.

Vedno znova pri srečevanju z ljudmi v pozni starosti ugotavljam, kako vzdržljivi so bili. Rastli so ob velikem pomanjkanju dobrin, veliko med njimi jih je moralo trdo delati od zore do poznega mraka. Obiskovati so morali šolo in veliko med njimi tudi verouk, prisostvovati so morali pri obredih v cerkvi, zatekla jih je vojna, a so našli čas za igro in druženje, česar je med današnjimi mladimi generacijami vse manj. A tudi starši so našli čas za otroke. Učili so jih različnih opravil, spoštovanja do ljudi in do dela in navajali k samostojnosti. Čeprav je bolezen v tistih časih prekrižala načrte mnogim, so tisti, ki so ostali, znali stopiti skupaj in živeti naprej.

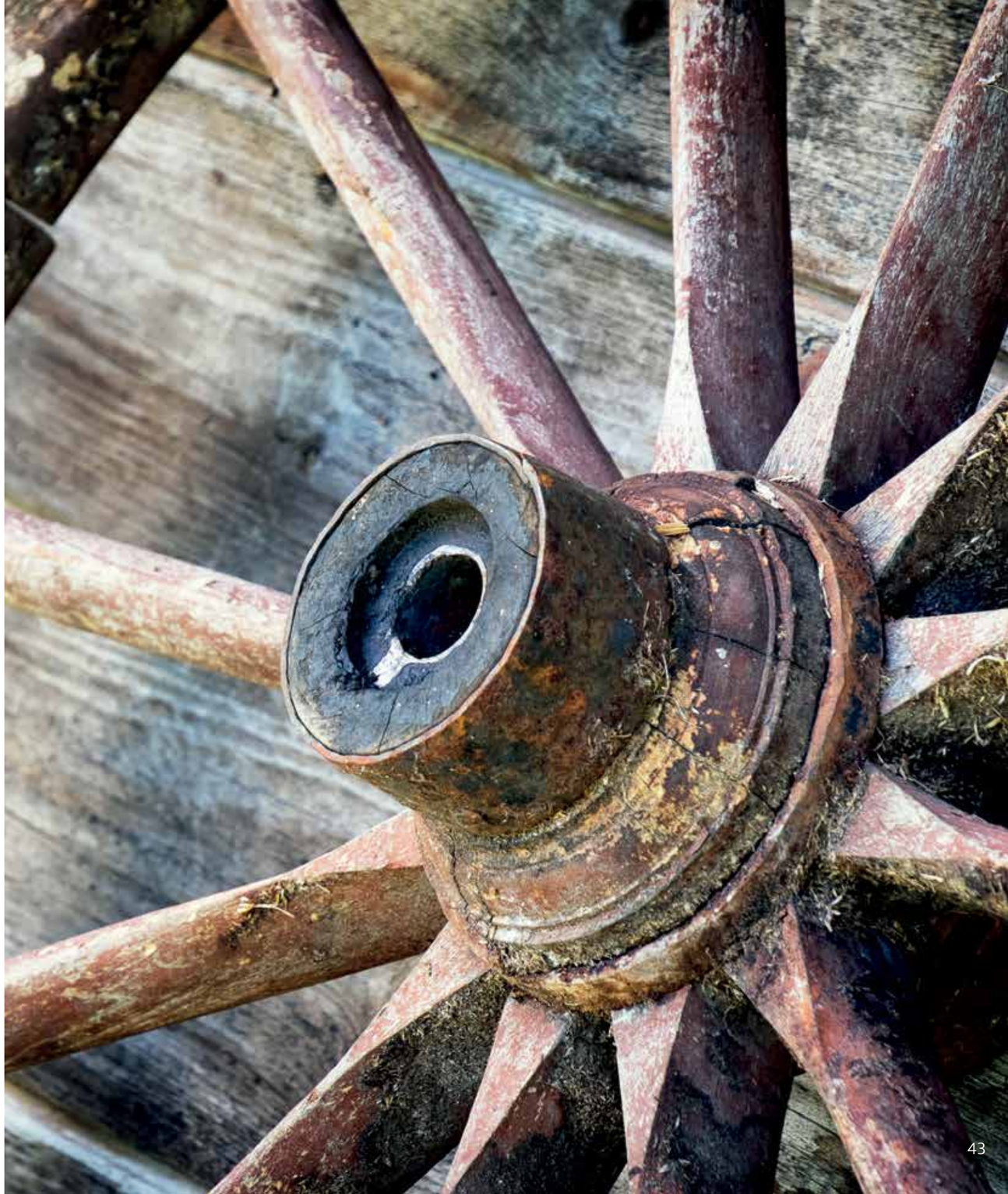
Danes veliko ljudi stiske težko obvladuje in v njih ostajajo sami, osamljeni in nemočni. Iz zgodb starejše generacije bi se lahko veliko naučili in jih v marsičem posnemali.

Zapisovalci pogovorov se lotevajo pisanja zgodb na različne načine, saj so tudi sogovorniki zelo različni. Različni so po izobrazbi in poklicih, ki so jih opravljali, različni so po tem, kako so živeli kot odrasli ljudje in kam jih je zanesla poklicna pot. Danes pa jih razlikujejo telesne in psihične sposobnosti in zmožnosti, kar vse se odraža v zapisanem. A zgodbe so privlačne, zanimive in vredne branja.

Žal mi je, da nismo uspeli prepričati še nekaterih, ki bi tudi sodili zraven. Ponagajalo nam je obdobje zmanjševanja stikov in obiskov zaradi korona virusa, pa tudi ljudje se vsi ne želijo izpostavljati javnosti. Morda si premislijo in jih v prihodnosti predstavimo tudi vam. Hvala vsem sodelujočim...zapisovalcem, ki so znali prisluhniti, iz sogovornikov priklicati že pozabljene in zaklenjene dogodke, hvala ljudem, ki so spregovorili in nam zaupali. Imajo imena, priimke in svoje zgodbe.

Hvala svojcem, ki so pomagali. Hvala vam, ki ste jih ali jih še boste prebirali In hvala vsem, ki iz ozadja vodijo in usmerjajo vse aktivnosti, da revija lahko izide.
Ljudje se rodimo, živimo in se nekega dne za vedno poslovimo. Zapisano ostaja za vselej.
Dragica Krašovec

Dragica Krašovec

“Skupnost ima svojo prihodnost, če ima svojo zgodovino.”

Društvo
DVIG
univerza za tretje življenjsko obdobje

ŠTUDIJSKI KROŽKI

Fotografija : Primoz-Hieng